శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

లేక

(ఉత్తర గోగ్రహణము.)

(ఇది భారతములోని పాండవులు యజ్ఞాతవత్సరము గడిపినకథ.)

5 అంకములఆంధ్ర నాటకము.

ఇది

బళ్లారిలోనుండిన డిస్ట్రిక్టు కోర్టువకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహః" యను బిఱుదువహించిన

ధర్మవరము – రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిసహోదరులవల్ల ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు.

చెన్నపురి:

యస్. మూర్తి అన్డ్ కంపెనీవారి

కపాలి ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1915

[క్రయము రూ. 1–0–0.]

Bellary, D. KRISHNAMA CHARLU,

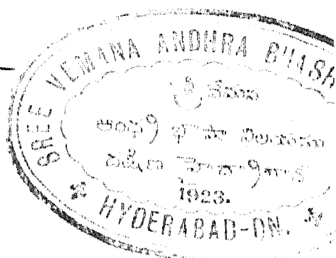
ANDHRA NATAKA PITHAMAHA,

Born 1853—Died 1912.

శ్రీ

ఈ నాటకమునందలి ముఖ్యపాత్రలు.

తత్ప్రవేశస్థలములు.

పురుషులు.

ఇంద్రుడు—అం I రం 1; 2,

అగ్ని—వరుణులు (దిక్పాలవరులు) అం I రం 1.

చిత్రసేనుడు—(గంధర్వుడు) అం I రం 1.

అర్జునుడు—(కథానాయకుడు) అం I రం 1, 2, అం II రం 2 అం V రం 2, 3, 4. (శాపమువలన గలిగినపేరు, బృహన్నల-అం II రం 3, అం III రం 2, 3, 4. అం IV రం 4, 6. అం V రం 1.

ధర్మరాజు—అం II రం 2, (వేషాంతరమున) కంకభట్టు 3, అం IV రం 4, 5. అం V రం 3, 4.

భీముడు—అం II రం 2 (వేషాంతరమున) వలలుడు 8, అం III రం 4 అం IV రం 4, 5. అం V రం 3, 4.

నకులుడు—
సహదేవుడు— } అం II రం 2, (వేషాంతరమున) దామగ్రంథి తంత్రిపాలుడు అం IV రం 4, 5 అం V 3, 4.

దుర్యోధనుడు—అం II రం 1, 4. అం IV రం 1 అం V రం 1.

కర్ణుడు—అం II రం 1, 4. అం IV రం 1. అం V రం 1.

దుశ్శాసనుఁడు—అం II రం 1.

హలాయుధాసురుఁడు—(బకాసురుని తమ్ముఁడు) అం II రం 1, 2, 4.
అం IV రం 1.

విరాటుఁడు—(మత్స్యపురిరాజు) అం II రం 3, అం V రం 4.

ఉత్తరుఁడు—(మత్స్యపురియువరాజు)అం IV రం 3, 6. అం V రం1,2,4.

కీచకుఁడు—(విరాటునిబావమఱిది) అం III రం 2, 3, 4.

కృష్ణుఁడు—అం IV రం 2.

అభిమన్యుఁడు—(అర్జునపుత్త్రుఁడు) అం IV రం 2,3,5 అం V రం 1, 2,3,4.

భీష్మ—
ద్రోణ—
కృప—
అశ్వత్థామ—
} అం V రం 1.

సునందుఁడు—(గంధర్వుఁడు) అం III రం 1, 3, 4.

స్త్రీలు.

ఊర్వశి—(అప్సరస) అం I రం 1, 2, అం III రం 1, 3, 4.

ద్రౌపతి—అం III రం 4.

ఉత్తర—(విరాటునిపుత్రి) అం IV రం 3, 6. అం V రం 2, 4.

నిలా—(ఉత్తరసఖి) అం IV రం 3, 6.

శ్రీ

హయగ్రీవాయనమః

బృహన్నలా నాటకము.

ప్రస్తావన.

శా॥ శ్రీవిఖ్యాతుఁడు పాండవేయుల మహాబ్రాంతిం బాపియెవ్వాఁడు మో।
దావిర్భూతి బృహన్నలాదులను గప్తాజ్ఞాత సంవత్సరం।
బేవిభ్రాంతియు లేకయుండఁదగ మాయించెన్ కృపాపూర్ణుఁడా।
దేవుండీపుతభక్తసంతతులకున్ దీర్ఘాయురారోగ్యముల్ ॥

ప్రథమాజ్కము-ప్రథమరంగము.

[ప్రవేశము-ఇంద్రుఁడు-అర్జునుఁడు (ఏకాసనముపైన)
అగ్ని-వరుణుఁడు-చిత్రసేనుఁడు-ఊర్వశి]

ఊర్వశి—(ఊర్వశినాట్యగానమైన పిదప)

(అనుబంధము 1.)

ఇంద్ర—ఊర్వశీ! నాట్యముచాలింపుము-విశ్రమింపుము-తనయా! అర్జునా! కాలకేయని వాతకవచుల వధించిన యాయాసమైనను దీరదు-మఱునాఁడు పోయెదుగాని లెమ్ము.

ఇంద్ర—నీయిష్టము-నీవాయసురుల వధించిన కాలమందు నీకొసంగిన యీకిరీటము నీకేయిచ్చెదను. ఇది నీవు ధరించుకొన సంగరమున నజేయుఁడవగుదువు-(అని ధరింపఁజేయును.)

చిత్ర—దేవేంద్రా! నామిత్రుఁడీ కిరీటమున నెంతో వెలుఁగొందుచున్నాఁడు. ఇందులమణీ సంతానముల సహస్రఫణాసమవధారి తాయుతమణీ విరాజచ్ఛేషాహివలె నున్నాఁడు.

ఇంద్ర—చిత్రసేనా! నిక్కమాడితివి.

అగ్ని—పురుహూతా! కవ్వడికీ కిరీటమొసంగుట నితని, నీవనవరతము రక్షించుట సూచింపుచున్నది. దీనియందలి తేజోమయములగు మణులు భవదాయత సహస్రాక్ష సూచకములై యిందు భవదవతారము బోలెనలరారు.

ఇంద్ర—అగ్నీ! నీవన్నమాట మఱియుమేలు.

వరుణ—దేవనాథా! ఈకిరీటమునందలి మణిదీప్తులు దీనినంతయు నావరించి యుండుట కిరీటనామమహామండలి మణి ప్రభాప్రతాపలక్ష్మిచే నీమహనీయుఁడావరింపఁ బోవుట సూచించు.

ఇంద్ర—వరుణా! నీయుక్తియింకను లెస్స.

ఊర్వశి—(స్వగతము) మదన సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము గన్న యీయతిలోక సుందరుని భద్రకిరీటమని నే నెంతును.

అర్జు—మహామహులారా! నన్నింతయేల పెద్దచేసెదరు. మీ మహితోపకారఫలము శిరసావహించి యిట్లనుభవించి కృతకృత్యుఁడనై మీకు మ్రొక్కులిడుచుంవమునఁ గదా ధరించెదను.

క॥ మీయుపకారము నీగతిఁ।
బాయకశిరసావహించు భంగిఁజెలంగన్
ధీయుతులార ధరించెద
నీయుత్తమ మకుటరాజ మింపుదలిర్పన్॥

ఇంద్ర—అర్జునా! ఈశంఖమును నీకొసఁగెద-యిదిదేవదత్త నామంబునఁ బరఁగుఁగాఁత (ఇచ్చును.)

అర్జు—మహాభాగ్యము.

క॥ అమరేశకిరీటమునకు ।

నమరఁగశంఖంబునిచ్చుటారసిచూడన్ ।

కుముదారికిందు దోడుగఁ ।

గమలారి నొసంగు భంగికమనీయముగన్ ॥

ఇంద్ర—ఇంక వేళైనది అర్జునా! అయినరేపు పోయివత్తువా? నీగృహంబునకు వచ్చినిను మరలఁజూతును.

క॥ తనయాముల్లోకములను ।

ఘనుఁడనగా నెందునీడుగల్గఁడనంగా ।

దినకరతేజము మెఱయఁగ ।

మనుమా యనుమానమింకమానుము మదిలోన్ ॥

చిరాయుష్మంతుఁడవై కీర్తివంతుఁడవై మనుము.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నలా నాటకము.

ప్రథమాజ్కము-ద్వితీయరంగము.

[అర్జుని నిల్లు-ప్రవేశము-అర్జునుఁడు]

అర్జు—ఆహా ! ఈసురపురిని విడిచిపోవ నాకుమనసేపుట్టదు. చిత్రసేనుఁడు నాకు సంతతసఖుఁడై ప్రియమాచరించు చుండును. మా జనకుఁడు దేవేంద్రుఁడు ప్రేమడిరెయింతోఁజేసెడు. ఆప్రేమవలననే అయినను అగ్రజాదులఁదలఁచుకొన్న నిక్కడ కాలు నిలువదు. వారరణ్యవాసఖిన్నులై యూరటకానకుందురు.

[ప్ర॥ ఊర్వశి.]

అర్జు—అమ్మా ! విచ్చేయుముఁ (నమస్కరించును)

ఊర్వ—అయ్యో ! అయ్యో ! ఇటుతగునా ? నేను దేవవేశ్యను. వేశ్యలకు నమస్కరించు వారుందురా ?

అర్జు—అమ్మా ! నీతల్లివావియెందుపోవును.

ఊర్వ—ఆమాటనకుము. నీకభ్యుదయముకాదు.

అర్జు—ఏమమ్మా ! వచ్చియుంటివి.

ఊర్వ—ఊఁరకమ్మా యనకుము. నేనొకఘనకార్యము నపేక్షించి నీయుద్ద కేతెంచితిని కూర్చుండుము.

అర్జు—ఎట్టికార్యముకాని చేయఁదగినదేని-చేయఁజాలుదునేని చేయుదును. (మంచము పైకూర్చుండును.)

ఊర్వ—వచనమిచ్చినఁజెప్పుదును.

ఊర్వ—చేయఁదగినది-మిగులఁదగినది

అర్జు—నేను చేయఁజాలుదు నేని!

ఊర్వ—అందునకు సందేహములేదు.

అర్జు—అయిన నవశ్యము చేయుదు. నానతిమ్ము.

ఊర్వ—రాజకుమారా! ఊరక చుట్టుమాటలేల. నేను దేవవేశ్యను. అర్థార్థినై నాచే మెచ్చుపడినవారి యాలను. నేనెవరికి భీతిల్లవలయు. నీ వీదేవపురికి వచ్చినది మొదలు నీపై నాకు మోహము. నీ చింత నామనసునఁ బాయదయ్యె. ఎన్ని దినములకు ముందో నేడపేక్షించు భంగినీ యాశ్లేష సుఖము నపేక్షింపవలసియుండెను. నా సురూపప్రభావమును నమ్మి మూఢవిశ్వాసమున మోసపడితిని—"నేను కడురూపవతినే- అర్జునుఁడొక మానవమాత్రుఁడే ఆస్పదమిచ్చి ప్రీతిచూపినఁ గైకొనకుండఁడు. నన్ను తానే యర్థింపకుండఁడు" అని నమ్మియుంటిని. సూక్ష్మ భంగి నామరులు నీకెంత ప్రకటించినను నీవు దాని గ్రహింపకుంటివి. నేనే వేడుకొనినఁ గడుపలుచఁదనమునకు మూలమగునను శంకచే నీవలకు మీఱరాకుంటిని. ఇంక నెన్నినాళ్లో కలదుగదా, యరణ్యావాసకాలమంతయు నిండి యుండఁగలవు కదా యాతురమేల యనిదావాగ్నిబోలె నామనసుఁ గరఁగించుచుండు నీపైబాళినంతయుఁ గుప్తరూపంబున నల్లి మ్రింగుచువచ్చితిని. రేపు మీవారలయొడకు నీవుపోయెదవని విన్నంతనె తెలసితిని. పెన్నిధిగోలుపోవనున్న బీదవలె సొలసితిని. మారని శాతసాయకంబుల నెంతయు నలసితిని. నినుఁ గలసితిననుటకు రేక పొలసితినను టకున్నీ చేతనున్నది. నన్నోటువడఁజేసితివి. నీ మోహవాగురన్నను వేసితివి. కడకి య్యెడకు నన్నురాఁడిసితివి. మనోరమణా! వేమాటలేల? నీయనంగ సౌఖ్యము నభిలషించిన నన్నాదరించి, దయారసముగుఱియించి, యింపుసొంపు వెలయించి, నను జయించిన భంగి నీక్రూరమారుని నోడించి రక్షించవలయునని విన్నవించుదానను, మోహము వెంచుదానను. అత్యర్థము ప్రార్థించుదానను.

(అనుబంధము 2.)

అర్జు—అమ్మా! ఎంతమాటాడితివి! ఉట్టిపాటున నెట్టిబెట్టిదంపు గట్టడిపలుకులు పలికితివి! నిన్నింతదూరము మాటలాడనిచ్చినది నాతిచ్చపాటుగానియిచ్చపాటు గాదు. ఇట్లు నీవువాకొనదగునా? ఇట్టి దుర్మోహము మెకొనదగునా? ఇట్టి దుర్మతము నూకొనదగునా? ఇట్టిదుష్కార్యము నైకొనదగునా.? ఇట్టిమాటలాడుటకా సివింతదూరము వచ్చినది.

(అనుబంధము 3.)

ఊర్వ—ప్రాణవల్లభా! తొలుత నెట్టికార్యమునైనఁ జేసెదనని వచనమిచ్చి యింత

అర్జు—నేను ధర్మవిధేయుండను కనుకనే యీకార్యము దుష్టమనియు ననంగీకర్తవ్య మనియుఁ బలికెద. సత్యవ్రతుండను గనుకనే నేఁజేయఁదగినదియుఁ జేయజాలి నదియుఁగాని. యీదుష్కార్యము తగదని నుడివెద.

ఊర్వ—మనోహరా! ఈకార్యమేల చేయఁదగనిది.

అర్జు—నీవు తల్లివికావా?

ఊర్వ—నేనెట్లు తల్లిని?

అర్జు—జనకుండగు నింద్రునిఁ జేపట్టవా?

ఊర్వ—అయ్యో! ఇట్టివైదిక భ్రాంతి నీకుఁ దగునా? వేశ్యలకు మాకెక్కడి వావి?

ఆ॥వె॥ వావి యెఱుఁగరాని వనజాక్షులకు దేవ।
వేశ్యలకుగణించి పృథివిలేని।
వావివరుస లెంచు వైదికభ్రాంతిని।
కేలగలిగె నెంత గోలవైతి॥

కేనొక్కటియడుగుదును. యజ్ఞముచేయువారికిని యుద్ధమరణము నొందినవారి కిని, రంభాదులగు మాతోడి సంభోగము లభించునని నీవెఱుఁగవా?

అర్జు—ఎఱుంగుదును—అయిన?

ఊర్వ—నీవు యజ్ఞముచేసిన నాభోగము నీకుఁ గలుగదో?

అర్జు—అదేల? నీవొకతెవో యుండునది.

ఊర్వ—రాజకుమారా! ఎంతనులభముగఁ గట్టుపడితివి! నేనొకతెయె కాదుండు నది. రంభాదులెందఱో యున్నారు, వారినిగూడుదువుగదా? వారుమాత్ర మింద్రభోగము పడయనివారా? వారును తల్లివావికలవారుకారా యట్లైన?

అర్జు—అదియుండనిమ్ము. ఈదేహమున నా కింద్రుఁడు తండ్రి. చచ్చినపిదప నీదేహముండదుగదా? శరీరాంతరమున నే మొనర్చినను దూషణీయముకాదు.

ఊర్వ—అనభిమతకార్యమును పెక్షింపుటకుఁ గారణము లెన్నియో కల్పింపఁగూడుట నే నెఱుఁగనివానఁగాను. అకటా! జన్మజన్మాంతర తపఃఫలంబుననైనను లభింపని యుప్సరస్పతితానై సశరీరసౌఖ్య మివ్వఁదలపడి వేడుచున్నను, నలదనుగోల జేల మున్నెంకైన వినఁబడెనా?

మ॥ అకటాధర్మము లెన్నియో సలిపిదివ్యారూఢిఁ గన్నట్టివా।
రికినైనం బరికింపరాని సురవారిదను ...

ఏకతానే సశరీరభోగము ఘటింపఁ గోరిరాఁ ద్రోయులే।
వాకాభామామణిపైఁ బడంగడగునుద్యోగంబు సద్యోగమే॥

కటాక్ష ప్రసరణమాత్రమున ముజ్జగంబులఁగల తరుణవయః పురుషసంతానమును గెలువఁజాలునా మహిమ నేఁడిట్లుపాల్లుపోవునే? పాండుకుమారా! పురూరవశ్చక్రవర్తిని నీవెఱుగవో? జితేంద్రియత్వమున నాకుఁ దులయెవ్వరని చిట్టుయుట్టాడుచుండెను. వానికిగల గర్వాంధకారము, నామందస్మితచంద్రిక యెట్లు మాయించెను.

అర్జు—మరియు మేలయ్యె. ఆ పూరూరవసు డెవ్వఁడింత యెఱుగుదువా? అతడు మా కులఁపుతాతలతాత. నీమునిముని మనుమని నీవు కాంక్షింతువో? నాకూరక యింత యిడకుము.

ఊర్వ—సమక్షము వనంతయేలవలయు?

(అనుబంధము 4.)

అర్జు—అమ్మా యింకఁజాలింపుము, పొమ్ము నాకు నిదుర వచ్చుచున్నది.

ఊర్వ—అయ్యో! నాకురాకున్నదే! నీనిద్రను సగమునిచ్చి నను నీయర్థాంగినిఁగాఁ జేయరాదా?

అర్జు—ఇదియేటి చమత్కారము.

ఊర్వ—నాచమత్కారము కాదే నన్నీస్థితికిఁ దెచ్చినది. నన్నొక దానినొల్లవో లేక కామనన్యాసము నీకుఁ గలిగియున్నదో నీవె మేకపత్నీవ్రతుఁడవా? ద్రౌపదిమాట యటుండనిమ్ము. సుభద్రకై కైతవసన్యాసివికావో? నాయెడనా నీవు నిక్కంపు సన్యాసివైయైనది. ఉలూచిని జూచినమాత్రమునఁ గౌగలింపవో? చిత్రాంగదకు చిత్రాంగదాన మొనర్పవో. నీసౌందర్యామృత పానమునసె మత్తత జెందియుండిన నాకు నీవు వెలిబోయెదవన్నఁ బ్రమత్తతగదిరె. సమ్మతిగాకున్న నసమ్మతినైన నీ విలాసంబుధి నోలలాడుదుగాక.

(మంచముపై కూర్చుండును.)

అర్జు—(దిగి) ఊర్వశీదేవి! "సాహసంపదుణంచైన" అనుమాట నీకతమున నేఁడునెగడెనె. నీకిది బుద్ధికాదావల యూరకపొమ్ము.

ఊర్వ—(దిగి) మనోహరా! నీకఠినభాషణ మారుతము నాయెదనున్న మదనాగ్నిఁ మరింత ప్రజ్వరిల్లఁజేసెదు. ఏలయోచింతువు రమ్ము. (చేయిపట్టబోవును.)

ఉ॥ కుకలుషోక్తులాడనను నెవ్వనిఁగాఁగ దలంచితమ్మ నిం ।
దాకరకృత్యమమ్మ నిరయంబున కుంబధమమ్మ మానిసు ।
శ్లోకప్రగాఁగదమ్మ జనలోకవిగర్హిత తుచ్ఛవృత్తము ।
స్త్రీకొనఁబోఁదమ్మ బహుమానము వీడుఁగదమ్మ కోమలీ ॥

ఇట్టి సాంకేతకారిణను సేయందుండునని యెకనాఁడు తలంపను. ఎంత దేవ వేశ్యలైనను ఇట్టి దుర్బుద్ధికిఁ దగునే? నీదుశ్చరితమునంతయు మాయయ్యతో విన్నవింతును.

ఊర్వ—హా హా! ఎంతభయపెట్టెదవు? మీయయ్య నాకొక పదిలోఁ బదునొకండేన నాఁ లేక హా? మీయయ్య నొప్పించి నినుఁగూడుదు సమ్మతింతువా?

అర్జు—ఇట్టి సాహసిని నెవరాపుదురు? నీకు నమస్కరింతు నావలఁబొమ్ము.

ఊర్వ—ఇట్టినమస్కృతి నాకువలదు.—(నాకు వసీమపై సాష్టాంగ నమస్కార మొనర్పినఁగదా నాకుఁదనివి. దానినెట్లైన భరింతును.)

అర్జు—నీకట్టిభయముఁడను వానితో నిట్టిసరసములాడఁబొమ్ము.

ఊర్వ—నీకంటె నాకెవఁడుగలఁడు. మాటలాడుకొలఁది కొలఁది మీఱిన మోహాతి శయము నన్నేమేమో చేయఁ బ్రేరేపించుఁగదా?

అర్జు—అట్లయిన నీదారిని బొమ్ము.
ఊర్వ—నాదారిని బోననిచ్చిన నింత సంవాదమేల. ఇదియేనాదారి. (ఆలింగనము)
అర్జు—(త్రోసి) దుర్మతము.

ఊర్వ—మదనరూపవైభవా! ఉదారమహాగుణ భూషణుఁడనగు నీకీకటికి రామదియేల గలిగె, నీవు త్రోసినందున నాపిఱున దెబ్బదగిలి నాకు చసీమనొప్పిగొని యున్నది గదా నీకోమలకరీకరణమున నీకతినవుగాసి తీర్పరాదా.

అర్జు—హరి హరి! (చెవులు మూసికొనును.)

(అనుబంధము 5.)

ఊర్వ—అయ్యో! ఇట్టి నపుంసకుఁడవగుదువని యెఱుఁగుదునా! నినుమోహించుట రాబొమ్మను మోహించుట యాయెనే. అంతకంటె నికృష్టము రాబొమ్మఁయైననూర కాలింగనము నిచ్చును. ఇది శూలకంటకదృఢత్వశ్రీమ. నన్నింతపరిభవింతువే. ఇంత నొప్పింతువే, స్త్రీజన్మము నింద్యమగుఁగాక. అయ్యో! దయలేదే.

(అనుబంధము 6.)

అర్జు—దేవీ! నీకు నాయానగలదు, నాయింటికేతెంచియిటునన్నారడి చేయుదువే. నీవు పెద్ద పెనంగిన నీవబలవగుదువుగాక నిన్ను నాయిల్లువెడలింతును.

ఊర్వ—పెద్దపెనంగిననిల్లు వెడలింతువా? నీవించుకపెనంగిన నేనిపుడే వెడలిపోయెద. ఇంక నీవు మారాడిన నాపోరామి మంతయుఁ దీఱి నీకు రారామియగు ఘోరశాప మొసఁగుదు.

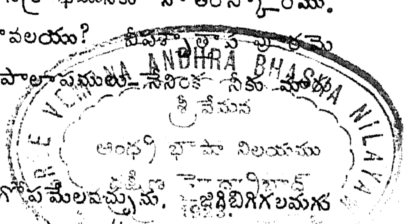
అర్జు—(నవ్వి) ఔరా! నను బెదరింపఁజూచెదవో?

మ॥ భళి రేనన్నషియింతునంచు బెదరింపం జూచెదే శాపము ।
ద్దలపోయన్ననుఁగాని కార్యమునకుత్సాహంబుపుట్టింపఁగాఁ ।
గలవంచున్నదిఁదప్పనెంచితివి నీకార్పణ్యామిందొక్కటె ।
నిలుచుఁగ శాపములెన్నియైన ధరణింధీరుద్దలంకించునే ॥

సరసోక్తులఁగాని పనిశాపోక్తులనగునె. వలసిన శాపమొసఁగుము. ఈపాపగూపమునఁబడకుండ బాపిఁనఁజాలు.—

ఊర్వ—ఔనా! నిక్కువమా! భరింతువా కటాక్షవీక్షణమాత్రమున వేనవేల భంగులఁ బొంగింపజాలురమణీ మణితానే యర్థింపసిరికి మోకాలొడ్డిన భంగివలదని బేలు పుచ్చిడీలు పడఁజేసి తేనిగాథలఁ ద్రవ్వినలవని వావులఁగల్పించి తుదకుశాపహతి గ్రుంగి రెంటికిం జెడినరేవణభంగి విలపించువిధి నీకుఁగలిగియుండ నీవేమి చేయుదువు? కామము క్రిందుపడినఁ గ్రోధముతత్థ్సానము నధిష్ఠించుభంగి నీవెరుగవో? నామాట నొనరింపవా? యొనరింపవా? నా క్రోధాగ్నినీ దయాసారమున నార్పవా?

అర్జు—తల్లీ! నీ కామమునకు నానమస్కారము - నీక్రోధమునకు నా తిరస్కారము. నీక్రోధాగ్ని నార్ప నాదయా సారమేలకావలయు? నీపశ్చాత్తాప ... చాలదా. నీప్రతాపమికఁజాలును. ఇవి పాపాలాపములు... నీకు మారు మాట వల్కను

ఊర్వ—అక్కటా! నాకుమాఱువల్కకుండిన గోపమేలవచ్చును. ... బిగిగలమగువలఁదెగడు మగతనము పాటించు మగపంద నెందైనఁగంటిమే? సమంచితరూపవయోవిలాసయై, దేవనగరీనివాసయై, శాపానుగ్రహచణ విచక్షణమనో వికాసయైన నీయప్సరోగంధఫలీనాసతిరస్కృతయై యూరకపోవునా? నీయట్టిపుంస్త్వహీనుఁడుండిననేమి యుండకున్ననేమి? నపుంసకక్రియా విచారమునవె నీకుసమంచితాభిలాపమున్నట్టున్నది. ఏలకాదనవలె? నాకుఁగాని నీపురుషభావము వెరొక్క

రగడ॥ నిండారు మోహమునసుమ।
కాండుఁడుమననీఁడు కరుణఁగ్రై కొనుమనుదే।
వాండజగామిని నొల్లవె।
షండుఁడవై మనుము పురుషసత్త్వవిహీనా॥

ఇఁక సంతసించితిని. సుఖముననుండు పొమ్ము. (నిష్క్ర-)

(అనుబంధము 7.)

అర్జు—హా! దుఃఖము-దుఃఖము-ఏనేమిచేయుదును. నాపరిభవమునకే మందును. ఈశి యమయింతటి రాగయవునే-అకటా! ఇంతటి ఘోరశాపము పాలుచేయునే. అయ్యయో! నపుంసకభావమునే నెట్లోర్వగలను. ఏంతటి ధీరుఁడైననేమి? ఎంతటి బాహుసత్వుండైన నేమి? ఖాండవము దహించిన నేమి? ఇంద్రునితోఁబోరిన నేమి? శివుని మెప్పించిననేమి? చింతామణీ· భద్రాసనార్థముననున్న నేమి? కాల కేయనివాత కవచాదులఁజంపిననేమి? దివ్యకిరీటము, దివ్యశంఖము, భవ్యాస్త్ర సమితియు, చండగాండీవమును, ఇవియెన్నియుండిననేమి? అర్జునుఁడు నపుంసకుఁ డందురుగదా? విజయుఁడగుదుఁగాక-భీభత్సుడవగుదుగాక-సవ్యసాచినగుదు గాక, యేమయిననేమి? నపుంసకుఁడనగుఁదుగా? కారణములేనికారణమున పదియు రెండేఁ డులరణ్యవాసమునకుఁ బంపిరిగా? ఇంత దుఃఖింపనైతి. పదియును రెండు నెలలిం కజ్ఞాతవిధిని నిర్వహింపవలయుఁగా-ఇంతైన యోచింపను-అకటా! ఈజగద్గర్హిత క్లీబభావమునకు నేనెట్లోర్చు కొందును? హా! శ్రీహరీ. (మూర్ఛిల్లును)

[ప్ర॥ ఇంద్రుఁడు.]

ఇంద్ర—అర్జునా! ఏల యీవిచారము. ఊర్వశివలన నీయుదంతమునంతయు వింటిని. నీమేలుకొఱకే యీశాపముఁ గలిగినది. భానుకోటితేజోంచితుఁడవగు నీవెట్టిమాఱు వేషము వేసికొన్నను గుర్తింపబడకుండుటరిది. కావున నీకజ్ఞాతవిధికి మిక్కిలి యనుకూలము - ఆవత్సరముననే నీకీశాపముండగలదని సవరించుచున్నాను- యోచింపకుము.

(అనుబంధము 8.)

మ॥ తనయా భానుని తేజమింపెసఁగసాంద్రఖ్యాతిరంజిల్లనీ।
వనయంబున్వేలు గొందగష్టతరమా యజ్ఞాతవాసంబునన్।
జనులెవ్వారునుగానకుండుటదిముఖ్ సాధ్యంబెయీవత్సరం।

అర్జు—జనకా! నీయాదరణమగణ్యము. ఇదినాపుణ్యము.

శ॥ “ నీయాదరణమగణ్యము ।
పాయదు నాయందు పుత్రవత్సలతకృపా ।
తోయధి వెరకించితి ।
పోయెదసెలవిమ్ము విబుధపుంగవజనకా ” ॥

ఇంద్ర—నీ వెమియు స్తుతిసేయవలదు. తొలిజామునకు నీప్రయాణమునకు విమానమాయిత్త
మై యుండఁగలదు. నేనును వచ్చెదను.

(నిష్క్రమింతురు.)

—: ప్రథమాఙ్కము సమాప్తము :—

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

ప్రథమరంగము-హస్తినాపురి

[ప్ర॥ దుర్యోధన-దుశ్శాసన-కర్ణ-శకునులు]

దుర్యో—దుశ్శాసనా! నేనుచెప్పినగూఢచారులను బంపియున్నావా?

దుశ్శా—అగ్రజా! అప్పుడేపంపియున్నాను, వారు సుభటులు-ధీరవిచారులు.

దుర్యో—మాతులా! ఇంత ప్రయత్నము చేసినను మనచారులు పాండవులను గుఱుతింపకున్న నెట్లు?

దుశ్శా—అన్నా! మనచారులు యుక్తిపరులు-పాండవులు సముద్రమునదాఁగియున్నను వెదకి తేఁగలవారు.

శకుని—సుయోధనా! నీవుచింతింపకుము. భీముడు బకాసురునిఁజంపిన యీర్ష్యచేమననీ సహాయుఁడై వచ్చియున్న యతని తమ్ముఁడు హలాయుధాసురుఁడుండలేదా? వానితోనప్పుడే మాటలాడి యున్నాను. మనచారులవలనఁగాని మాయాబలమున వాఁడు సాధింపఁగలఁడు. అప్పుడింకను బదమూడు సంవత్సరములు ఏక ఛత్రాధిపత్యముగలుగఁగలదు.

(అనుబంధము 6.)

ఆహలాయుధుఁడు వచ్చుటకును వేళగ్గైనది.

దుర్యో—మాతులా! నిన్నుమిాఱినయుక్తి శాలియుధీశాలియు డెవఁడుగలఁడు. నేను ధన్యుఁడనైతిని నిన్ను నుతింపఁజాలను.

ఉ॥ ధీరవిచారనీదగు సుధీసముదగ్రత బాపియెందున।

చేరను బెంపు నిచ్చితివి పెట్టనికోటవుధీ విచారత౯ ।
కారుణికాగ్రగణ్యరిపుకాలుఁడవీవు తలంపమాతులా ॥

కర్ణ—రాజేంద్రా! నీవాపాండవులకై చింతింప నేల. ఈయజ్ఞాతవత్సరము కడచనకమును పేవారసువులఁబాయకుందురా? నీతెజోలక్ష్మియే వారి స్వత్వహీనులఁజెసియున్నది.

ఉ॥ అర్థవిహీనులైరి పుజయప్రదశీలవిదూరులైనయా ।
పార్థులకై ధరారమణబల్మిలు చింతిలనేలనీవిభా ।
సార్థకతేజసంతతికయారెయలందురి నాఁడునాఁటికి౯ ।
వ్యర్థులుగారెనీయెదుట నాహవభూమిని నిల్వనేర్తురె ॥

[ప్ర॥ హలాయుధుఁడు.]

హలా—సుయోధనరాజేంద్రా! నమస్కారములు.

దుర్యో— హలాయుధా! మామామ నీతోడనన్నియుఁ జెప్పియున్నాఁడఁటనే? నీవెన్నైనను మాయాబలమునఁ బాండవుల గుఱితించి వచ్చితివా? నీపగయు మాయందటి పగయుఁదీఱును.

హలా—రాజేంద్రా! ఈక్షణమున నీకార్యము నిర్వహింతును.

శకు——హలాయుధా! నేనింకను సంగతులన్నియు సవిస్తారముగాఁజెప్పెద నిట్లురమ్మి.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-దుర్గాలయము.

[ప్ర॥ ధర్మ-భీమ-అర్జున-నకుల-సహదేవులు.]

[దూరమున-హాలాయుధుఁడు.]

ధర్మ—అనుజులారా! కర్తవ్యములన్నియు నిర్ధారితములాయెఁగా. మఱియొక సంకేతము-కంకవలల బృహన్నలాదామ గ్రంథితంత్రీ పాలమాలినులనిమనకు పేరులుంగదా? అయిన మనలో మనకు క్రమముగా జయజయంత విజయజయత్సేనజయద్బలాభిధానంబులుండవలయు. ఇక్కడికి నేనవసాఁడు మనము విరాటనగరిఁజేరఁ బోవలయు. దినము నౌకరుగా విరాటుని సందర్శింపవలయు. ఈభవాని. హైమవతిమమ్మీఁదోసఁగులవలనఁదప్పించి రక్షించుట కీదెవిని నుతింతము. ఇంతలో ద్రౌపదియు సిద్ధముగానుండఁగలదు.

(అనుబంధము 7.)

(నిష్క్రమింతురు.)

హాలా—(స్థానమునకువచ్చి) భళిరె-ఈ ధర్మజుఁడు కుంకసన్యాసికాఁబోవునో? భీముఁడువలలు డగునో, అర్జునుఁడు అదియుఁగాక యిదియుఁగాక పోవునో, నకులుఁడు గాడిదెలఁగాఁచునో? సహదేవుఁడు గోమయపిండములు చేయునో? ద్రౌపదిబహిరంధ్రియగునో! భలా భలా? ఇపుడుఁగదా నాపంతము గెలిచె. ఇపుడుఁగదా నాపగదీఱె. ఇప్పుడేపోయి సుయోధనరాజున కంతయు నెఱిగింతును.

దేవి—మూర్ఖదైత్యాధమా! నన్నునమ్మిన యీపాండవతనూజుల భంగపాటునకు నీవు కారణమయ్యెదవా? నీకుఁదగినశాస్తియిదె. (పాశమునఁగొట్టును.)

హాలా—(మూర్ఛిల్లును.)

(యవనికదిగజారును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము-మత్స్యపురి.

[ప్ర॥ విరాట-కంక-వలల-సేవక.]

విరాట—కంకభట్టా! వలలా! అయిన నాపాండవుఁలెందు బోయినదియుఁ దెలియదో?

కంక—రాజేంద్రా! మాకుఁజెప్పుదురా! ఏమిచెప్పుదుము అటుమొన్నఁగదా వారియజ్ఞాతవాసప్రారంభము-ఉదయమునఁ దొలిజామున లేచితిమి-మేముమాత్రము నిలిచితిమి.

సేవక—రాజేంద్రా! వకపేడివచ్చి కాఁచియున్నాఁడు.

విరా—రానిమ్ము-ఆహా! రూపముమాత్రము పేడియగుఁగాక మహోన్నతతేజముఁజూడ నింద్రునినవ్వులాడుచున్నాఁడు.

[ప్ర॥ బృహన్నల]

(అనుబంధము 8.)

బృహ—విరాటమహీపాలకా! అభివాదనము-నేనుబృహన్నలయనుపేడిని. పుట్టినది మొదలు ధర్మరాజును సేవించుచుంటిని. అతఁడు ననుదనతోఁడఁబుట్టువులలోనివానిఁగానన్నాదరించుచుండెను. అనవరతమునన్నుఁబాయఁడు. కుంతీకుమారులలో నన్నొకరియొక్కఁడవానిఁగా భావించుచుండెను. అతని దేవియొద్దనునన్ను సంశయింపకుండును. వలసినభంగిఁదిరుగాడుచుంటిని. ఆమహారాజునకజ్ఞాత విధిప్రాప్తించినందున నాకునట్టి విధికలిగియున్నది. ఆరాజాసమయమునెఱపివచ్చిన వెంటనే యతనితోఁజేరికొనుచున్నాను. ఈకష్టవత్సరంబుననాకింత యోలమిచ్చి రక్షింపఁబ్రార్థించెద.

శా॥ ఓరాజన్యకులావతంస విమలోద్యోగుండుధర్మాత్మజుం ।
డారాజన్యునకుంఘటించెవిధి నేఁడజ్ఞాతదుఃఖంబుమా ।
ప్రారబంబుగదా విచారవిధి [illegible] ।

వేషమునకుఁదగిన కొలఁది సంగీతనాట్యాభినయముల యందును బరిచయము వడసినవాఁడ.

విరా—కంకభట్టా! నీవీపేడినెఱుఁగుదువా ?

కంక—ఈపేడి చెప్పినదంతయు సత్యము. మాకంటె నీపేడియెయెక్కుడుగా నుండెను. రాజవిద్యాపరిచయమున నితనికంటె నెక్కుడగుఁ వాడుండుటరిది. దానివలన నింద్రునైనను, శివునైనను, మెప్పింపఁగలవాఁడు. ఏందరిఁగాని యవలీలజయించును.

విరా—అంతశాస్త్రపరిచయము కలవాఁడా! బృహన్నలా! నీవుమాపురమున నే వసియించుచు, మాకుమారికలకు విద్యాభ్యాసము చేయింపుము. సేవకా! ధర్మరాజు నొద్ద వారెవ్వరు వచ్చినను మావీటనుండ నియమించినానని సాటింపుము.

కంక—అతని యశ్వగోశిక్షకులు పూజనీయులు. వారును రాఁగలరు.

వలల—వారును మావలెనే-తమ్మెలేకానోపుదురు.

విరా—అశ్వగోపాలురకు సయితము చనవిచ్చునా ?

బృహ—రాజేంద్రా! అతని నెంతనికొనియాడవలయు.

(అనుబంధము 9.)

✓సేవక—రాజేంద్రా! ధర్మరాజు దేవియొద్దనుండిన మాలినియను పేరుగల పరిచారిణి యోర్తుమనయంతఃపురమున దేవిగారిచే నెలకొల్పఁబడినదనియు, దేవిగారు మీతోడమాటలాడఁ గోరుచున్నారనియు, నంతఃపురసేవకుఁడువిన్నవించుచున్నాఁడు.

విరా—ఇప్పుడేవచ్చెదను. కంకాచార్య! వేళయనది.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

తురీయరంగము-కౌరవసభ.

[ప్ర॥ దుర్యోధన-కర్ణ-శకుని-దుశ్శాసనులు.]

చారుఁడు—దేవా! మాయాలస్యమును క్షమింపవలయు. ఆహారనిద్రలెఱుఁగక పాండవులు పోయిన పోకలన్నియు నఱసితిమి. ఊరూర వెదకితిమి. అరణ్యముల నన్వేషించితిమి. బ్రాహ్మణరూపముల వారిసారథుల మోసపుచ్చి యెంతెంతో చేసితిమి. ఎందునువారిపొలుపుకానరాలేదు. మరలివచ్చుచో మార్గమున నొకదుర్గాలయము నికటమున దేవరమిత్రుఁడగుహాలాయుధానుచరుఁడు పిచ్చిపట్టినట్టు మూకత్వముననుండ నతనిఁ దోడ్తెచ్చియున్నాము.

దుర్యో—ఏఁడీ.

[ప్ర॥ హాలాయుధుఁడు.]

హాలాయుధా! పాండవులచందము నీవేమైనఁ దెలిసితివా?

హా. లా—(ఔనని సైగచేయును.)

కర్ణ—ఇదియేలయిట్లుతలయూఁచెదవు? ఎందుకు మాటలాడవు.

హాలా—(మాటలరావని సైగ)

కర్ణ—ఏమిగ్రహచారము? నిన్నెవ్వరిట్లుచేసినది.

హాలా—(దేవుడను సైగచేయును.)

దుర్యో—దేవుఁడా? ఏదేవుఁడు నిన్నిట్లుచేసెను.

హాలా—(స్తనములు చూపించును.)

శకుని—ఓహో తెలిసెను. దుర్గాలయముదాపున నీతఁడున్నట్టుగానా తెలిసెను.

ఆదేవియేయిట్టుచేసినది. ...

హాలా—(అవునని. సైగ)

శకుని—ఏలచేసెను ?

హాలా—(పాండవులందుండినట్లు, తానుచూచినట్లు వారు వెడలిపోయినట్లును దేవితన్ని నట్లు, మేలుకొనినవెంటనే మూకత్వము కలిగినట్లు, సైగ)

శకుని—దైవముతో డొక్కటియైనను తెలియదు. ఏమిటిదిది.

హాలా—(ముఖముకొట్టుకొనును)

శకుని—నీవుపాండవులఁజూచినావా ?

హాలా—(చూచితిని—సైగ)

శకుని—వారుదుర్గాలయముననుండిరా ?

హాలా—(ఉండిరి-సైగ)

శకుని—అజ్ఞాతవిధికి వెడలిరా ?

హాలా—(వెడలిరి-సైగ)

శకుని—వారుమాటలాడుకొన్న దేమయిననువింటివె ?

హాలా—(వింటిని-సైగ)

శకుని—వారెక్కడికిపోయిరి ?

హాలా—(దూరము-సైగ)

శకుని—ఇంద్రలోకమునకా ?

హాలా—(కాదు-సైగ)

శకుని—గుహలలో డాఁగియుందుమని మాటలాడిరా ?

హాలా—(లేదు-సైగ)

శకుని—రూపాంతరముల నేమయినను గ్రహించిరా ?

హాలా—(ఔనని-సైగ)

శకుని—ఏమిరూపములఁగై కొందుమనిరి ?

హాలా—(సన్యాసి-వంటలవాఁడు-పేఁడి-గోపాలకుఁడు-గుఱ్ఱపువాఁడు-అని సైగ)

శకుని—(నవ్వి) గ్రహచారము-గ్రహచారము కర్ణా ! దుర్యోధనా ! మీకేమైనఁ దెలిసెనా ?

కర్ణ—ఒక్కమాట

దుర్యో—దైవముతోడు.

దుశ్శా—నీయానగలదు.

శకుని—ఒక్కరొక్కరి నడిగెదను. ధర్మజుడే వేషముధరించె ?

హాలా—(క్షౌరము-సైగ)

హాలా—(కోపమునఁజేయివిసురును)

శకుని—నుతెలుపనవలయు ? విధవవేషముధరించెనా ?

హాలా—(వెనుకదిరుగును.)

శకుని—కోపగింపకుము-భీముఁడే మాయెఁజెప్పుము ?

హాలా—(ప్రోయిని, కట్టెపెట్టియూదిన-సైగ)

శకుని—కొమ్మొదుమాలవాఁడా ?

హాలా—(కాదనిసైగచేసి, గెరిటె త్రిప్పినసైగ చేయును.)

శకుని—బెస్తవాఁడాయెనా ?

హాలా—(తలత్రిప్పి, తపెలయునన్నముడికిన భంగియుఁజూపును.)

శకుని—మూఁగగుండ్లాటవాఁడా ?

హాలా—(వెనుక దిరుగును.)

శకుని—కోపమేలపోనీ ? అర్జునుఁడేమగును ?

హాలా—(చీరయు-స్తనములుచూపును.)

శకుని—(స్వ) ద్రౌపది సంగతియేమో చెప్పుచున్నాఁడు ప్ర॥ ద్రౌపదికాదర్జునుఁడు.

హాలా—(ముఖముకొట్టుకొని మీసములు గొఱుగు-సైగ)

శకుని—(ఆత్మ) మంగలివాఁడగునేమో (అనియడపము సైగచూపును.)

హాలా(ఔనని-సైగ.)

శకుని—అబ్బా ! ఇక్కడికొక్కటి తెలిసెను. అర్జునుఁడు మంగలియైనాఁడు-మంగలియైయెక్కడనున్నాఁడు.

హాలా—(వెనుకఁదిరుగును)

శకుని—కాదా ? ఇదేటి గ్రహచారము ? పోనీ నకులుడేమయినాఁడు.

హాలా—(కొరడాచూపికొట్టును.)

శకుని—చదువులయ్యవారా ?

హాలా—(తలత్రిప్పిగుఱ్ఱము సైగచూపికొట్టును.)

శకుని—అశ్వము నెక్కియుద్ధమాడఁబోయినాఁడా ?

హాలా—(వెనుకఁదిరుగును.)

దుర్యో—మామా ! ఇదియిట్లు సరిపడదు. ఏనను పాయమున నాశయము వెడలింపవలయు.

శకుని—నాశనమాయె ! ఇంక నుపాయమేమి ? (యోచించి) హాలాయుధా !

హాలా—(తిరుగఁడు)

శకుని—కోపమువలదిదియొకమాట చెప్పుము. కాకితము లేఖనియు నిచ్చిన వ్రాయుదువా?

(కాగితము తెఖనియునిత్తురు.)

హల—(వ్రాయును) "నీయాజ్ఞగైకొని మాయారూపమున ధర్మరాజాదుల వెంబడిం చితిని వారొకరొక వేషము ధరింయించినని" (వణికించును.)

శకుని—అయ్యో! (తీసుకొని) ముందైనను వ్రాయుము

హల—"విపురికిఁబోయిధర్మరాజు భు"—గాను

శకుని—మిక్కిలి వణఁకుచోట్లు విడిచిమిగిలినదంతయు వ్రాయుము.

హల—"భీముఁడు వ-గాను, అర్జునుఁడు న-గాను. నకులుఁడు తు-గాను, సహదేవుఁడు గ-గాను, ద్రౌపది స-గాను, ఉండునట్లు నిర్దేశించుకొనియున్నారు. నన్ను దుర్గాదేవిశాసించెను. మూర్ఛిల్లితిని. లేచినవెంటనే మూకత్వము గలిగినది.

కర్ణ—(చేతతీసుకొనిపూర్తిగా చదివి) "భుగానువగానుసగాను తుగానుగగాను సగాను" ఆహా! ఎంతతెలిసెను? మొదటమనకుఁదెలిసినంతకంటే నేమియుఁ దక్కునకాకుండతెలిసిపోయెను. శకునీ! ఇంకఁజాలింపుము ఈభుగానుసగాను నీవెక్కడవెదకుదువు? రాజేంద్రా! ఆపాండవులకై యింతమనః క్లేశమేల? వారజ్ఞాతవిధిని సౌఖ్యముగ నిర్వహింపనీ. పిదపవారు గలరు నాకోదండముగలదు.

(అనుబంధము 10.)

శకుని—కర్ణా! నీమతమెంత ధీరమతమయినను, అవివేకిమతము. కోఁతులువెతికిననే దుర్గుణము లేక నిరపాయముగ మనఁగలకాలసర్పములఁబాలువోని వెంచి వానికోఁతులతో సాముచేసెదనందువె-దీనివలన నెంతమనకుఁదెలిసెను. వారందఱు నొక్కచో యూరనున్నారని తెల్లియలేదా? ఇదిచాలదా? లేకున్న నొక్కరొక్కరి నొక్కొక్కనైపున వెదుకవలసి వచ్చుఁగదా?

(అనుబంధము 11.)

హలాయుధా! వారుపోయన-పురినీవుచూపింపఁగలవా! చూచియున్నావా?

హల—(లేదనిసైగ)

శకుని—సుయోధనా! యోచింపనేల? ఒక్కచోయూరనొక్క సమయమున నోక తరుణియు నేవురు పురుషులును ప్రచ్ఛన్నమునవచ్చి యుండఁగలయూరి నరయఁబంపుము. ఒక్కక్షణమునఁ జిక్కగలరు.

(అనుబంధము 12.)

దుర్యో—చారులారా! సంగతులన్నియుఁదెలిసెఁగా? మీరీక్షణమున వెడలి కార్య

చారులు——భాగ్యము! మేమవశ్యము నెరవేర్చి బహుమతి పడయుదుము.

(అనుబంధము 13.)

శకు——ఈహాలాయుధునింకను విచారింపఁదగియున్నది. ఎవరైన నొక్కరచ్చులు మొదలుక కా కి కీలన్నియు వర్ణసరణియుగ్గడించుచు రావలయు-ఇతఁడొప్పుకొను వర్ణముల వ్రాసిన నావాక్యమున మనకన్నియుఁ దెలియును. చారులారా! మీకింకను బాంధవులగుఱుతించు చందము చెప్పెదరండు.

(యవనిక దిగజారును.)

(ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

ప్రథమరంగము-విరాటపుర ప్రాంతాకాశభాగము.

[ప్ర॥ సునందుఁడు-ఊర్వశి (ఆకాశమార్గము)]

సున—అయిననితఁడెయర్జునుఁడా? ఎంతరూపము మాఱినను దేజము తొలఁగకున్నది గా?

ఊర్వ—నామాట విననందునఁబొడమిన దుఃఖమిది. ఇంతైనను వానిపై నాకు మదిఁబాయకున్నది.

సున—అప్సరస్స్త్రరమణివగు నీవొక్క మానవునిచేఁదిరస్కృత వయ్యు నిట్లాడెదవా ?

ఊర్వ—ఆహృదయశల్యము నిదివఱకుఁబరిహరింపఁజాలకున్నాను. ఏమిది ద్రౌపది యిట్లుదుఃఖించుచు వచ్చుచున్నది.

సున—(ఆలకించి) ఆహా ! కీచకు నింటికేఁగల్లుతేను విరాటసతియగు సుధేష్ణ యెంతపలచని ననుఁబొమ్మనెననియు తనపై మోహాతిశయమున్నదని ప్రకటించిన కీచకునొద్దకుఁబోవవాఁడే మొనర్చునో యనిభయపడుఁచు—

ఊర్వ—సూర్యభగవానునిఁబ్రార్థించుచున్నది గదా ?

సున—ఇదెపోవుచున్నది. ఏమికాగలదో ?

ఊర్వ—(కొంచమూరకుండి) ఆహా! యీదురాత్ముఁడీమె నెంతబరిభవించుచున్నాఁడు.

సున—అకటా ! బలిమిమైచెట్టఁబట్టెఁగా ! నేనిపుడే పోయివానిమర్దించి యాపతివ్రతామణిని దప్పింతును.

ఊర్వ—ఇదిగో యిదిగో ! నీకంతయేల ? సూర్యదూత పోవుచున్నాఁడుచూడు.

సున—ఆహా ! ఇతనిప్రభావము నిమేషార్ధమునవానిఁబడద్రోసె.

సున—ఈ నీచుఁడును వెనుదగిలి పోవుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—రాజసభకు వచ్చిరి. అకటా! ఆపాపి యీయబలనెట్లు పడఁదన్నెను!

సున—వంటలవానివలెనున్న మహోగ్రాకారుఁడొకఁడు ఎట్టిభయంకరపు చూపు చూచుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—ఆహా! తెలిసెను. అతఁడే భీముఁడు-సన్న్యాసివోలె గొలువునలంకరించి యుండి ఫలభూజమును వంటచెఱుకులకై నఱుకనేలయని నెపంబిడి వానియలుకవారించువాఁడె యుధిష్ఠిరుఁడు.

సున—ఔరా! ఎట్టిధర్మాత్మునకెట్టిపాటు?

శా॥ క్రోధం బేఁచిన నొక్కొఁడొక్కఁడు రణక్షోణిం దలం కేదియా।
వెధోండంబుల నెల్లనుద్దవిడి నిర్విణ్ణంబుగాఁ వైరులన్।
సాధింపంగల సోదరుల్గవన తేజఖ్యాతులన్ గల్గియున్।
ఆ ధర్మాత్మజుఁడెట్టిపాటువడె నాహా దైవ కృత్యంబిలన్॥

ఊర్వ—కీచకుఁడు పోయెను. ఈద్రౌపది యెంతసకరుణముగాఁదనభంగపాటు విరాటునితో విన్నవించెను.

సున—ఏమిది? నాట్యమాడనేలయని ద్రౌపదిని ధర్మజుఁడు వారించుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—భళిర! ద్రౌపది యెట్టిప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. తనమగలలో నొకఁడు నట్టువయట.

సున—మీవాఁడేకదా?

ఊర్వ—వాఁడె—అన్నివిద్యల నాపేడియె.

సున—ఈమెపతులింకేమి చేయఁగలరో,

ఊర్వ—నా నపుంసకుఁడు వాఁడేమి చేయునో యిందే యుండి యాలయింతుము. ఈరమణీమణికి భంగపాటు వాటిల్లుటకింకేమియుఁ గారణము లేదు.

ఉ॥ ఈరమణీలలామకిటు వేఁచిననెవ్వగలుప్పతిల్లఁగా।
కారణమున్నలంపవిధి కార్యమటుండఁగ నీనపుంసకుం।
డీరసదూరుఁడీయబలుఁడీయవివేకిమగండుగాఁగఁదా।
బోసనఁగోసచే కదనపుంసకు నాలికిమేలుగల్గునె॥

ఆగంధహస్త్య నామందబుద్ధి నాపుంస్త్వహీనునిఁబెండ్లియాడు టొక్కటియె.

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-కీచకునిల్లు.

[ప్ర॥ కీచకుఁడు.]

కీచక—అకటా! ఏనేమి సేయుదును. యెన్నఁడుఁగాని నాకు పుట్టని భ్రమము నేఁడిట్లుఁ బుట్టెఁజెల్లునే? ఇంతఁజేల తెనఁగు నాకుఁజెల్లునే? నేనువలచి చేపట్టిన నలదని స్త్రోయుకాంత, మొన్నెంగైనఁవినబడెనే? ఇంతఁదిరస్కృతుఁడనై యేలఁదానిఁ గాక్షించుచున్నాను? ఏలఁబోయినదానిఁనట్టే, పోనీజాలకున్నాను? దానిపతులే వురు గంధర్వులుఁ గలరని యదిఁజెప్పిన మాటనిజముగానుండ నోపు-వారెల్లరు. దీనినవరతమునే మఱకఁగాచు చుందురుగానుండు నోపు. వారు, భీమబలాఢ్యులగు టయుఁ నిక్కముఁగా నోపు. కాకున్న నే నాసతినిఁజేపట్టినప్పుడు గంతుకముగ నే తెంచి, నన్నొకగంధర్వుఁడు గెడపఁజాలియుండునే? అట్టిదానికై నే నేలఁబయిని మాలవలయు. దానిజోలియే నామదికింకఁజేరనివ్వనుకా. ఔరా! ఎట్టిమాటాడెదను. కీచకుఁడింత దుర్బలుఁడని నన్నెల్లరు నవ్వరోటు? ఈభీరుత్వమునకైన నేడయేది? ఎవ్వఁడు నన్నుఁజెనకి బ్రతుకఁగలవాఁడు?

(అనుబంధము 15.)

గంధర్వుఁడగుఁగాక-కిన్నరుఁడగుఁగాక-రాక్షసుండగుఁగాక-పంతముమాను నన పతనమురాదుగునే. ఇప్పుడపోయి దానింబట్టిపెనఁగుదును. నాకెవ్వరీఁడు కాఁగ లరు? అదియుఁగాక దానిపై నాకున్న మోహాబ్ధియతివేలమైయున్నది. నన్నును, నా లోకమును ముంచుచున్నది. దీనిమీఱఁగలనా? విశ్వమంతయు సైరంధ్రీప్రతిరూప మైయున్నది. ఏమాటవిన్నను దానినామమువలెనే యున్నదిగదా! ఈదేహమంత యుఁదన్నయత్నము నావరించియున్నది గదా? [illegible]

యఁగలను ? తియ్యనిపండ్లన్నియు, సైరంధ్రీఅధరామృతము కంటెఁజప్పిడిగాయని తోఁచునిమ్మపండ్లఁగన్న సైరంధ్రి బటువుగుబ్బలఁపై బాళితీరదు. (చేయిచూచుకొని) సైరంధ్రీ! నన్నేల యింతబాధించుచున్నావు? (మఱియొక చెయిచూచి) నీవొకసైరంధ్రివా ! అయ్యో ఇందఱు సైరంధ్రులుండియు నాపాలికొక్క సైరంధ్రిలేకున్నదే? (కాలుచూచి ఇందేలవచ్చితివి బంగరు బొమ్మా ! నాకాళ్ళేటికిఁ బట్టెదవు. నీచరణములంటి వేఁడుచున్నాఁడనే (తనతొడఁగఱచుకొని) ఇప్పుడుగదా చిక్కితివి ! హా ! నీయాశ్లేష సౌఖ్యమెట్టిది ? మరలఁదప్పించుకొని పోయెదవా ? నిన్నువిడుతునా ? (బయలుకౌఁగలించి) మానను-మానను-నీవేమన్నను మానను. (రెండువైపులఘుద్దిడి) ఈముద్దుకొయింత యగడు వడితిని. పోయెదవా ? పోయెదవా ? హాసైరంధ్రీ ! హా ! సైరంధ్రీ ! (మూర్ఛిల్లును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము-అర్జునునృత్తశాల (ముందరి బయలు.)

[ప్ర॥ ఊర్వశి-సునందుఁడు. (ఆకాశమున)]

సున—నిన్నరాత్రి వాయుసూనునితోఁ ద్రౌపది విన్నవించిన కరుణారస విశేషము తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నామనంబున దుఃఖము వొడముచున్నది. జగద్వైరిఁ సమూహాబ్ధినంతయు నాపోశనముగాఁ గోనగల వింధ్యభంజన ప్రతీపపతు లేవురుగలిగియుండియు నిట్లగునె ?

ఊర్వ—ఏలయోచింతువు. నేఁడెతామసీని శీఘంబునవాని పని చక్కఁబడఁగలదు.

సున—ఏమిది ? ద్రుపదాత్మజయర్జునునొద్దకు వచ్చుచున్నది.

ఊర్వ—మారుతి నియోగమంతయు నీపేడితోఁ జెప్పుకొనుచున్నది కాబోలు ?

సున—సింహబలుఁడు నీయెడకు వచ్చుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—దండకె వచ్చెను.

సున—పాంచాలి వెడలిపోయెను.

ఊర్వ—ఇంకేమి జరుగఁగలదో వింటముగమ్ము. (ప్రక్కకు పోయియుందురు.)

(వెనుక యవనికనెత్తగాఁ సింహబలుఁడు బృహన్నలకాళ్లపైఁ బడియుండును.)

బృహ—సింహబలరాజేంద్రా ! ఇది యేమియాఅడీ.

కీచక—ఓ స్త్రీరత్నమా! నిన్ను స్త్రీరత్నమనవలయునో-పురుషరత్న మనవలయునో లేకనపుంసక రత్నమనవలయునో-నీకిష్టమయినదేదో యారత్నమా ! నీవెట్టి కఠిన దుర్గసీమలనెట్టి ఘోరతపమొనర్చితివోయింత చెప్పుమా ?

బృహ—ఏల ?

కీచక—పూర్వజన్మమున నతులపుణ్యములు నీవే యొనరించితివి.

కీచక——అయ్యో! సైరంధ్రి-మాసైరంధ్రి-నన్నుఁగాదను సైరంధ్రి-నన్నుఁగాదనఁజేయు సైరంధ్రి-నీసరసపసించు భాగ్యముగంటివె. దాని మృదుపదములు భరించుటకు, ఈ ధరణి-యీధరణి-యీధరణి-యెంతనోఁచినదో. (ముద్దిడికండ్ల కొత్తుకొని నమస్కరించును.) అకటా! నేను నీపైననుగాన యితినె?

కం॥ ఆమానినినగు మోహా!
భామామణికులుకునడలుపలుకుల హొయలా,
కామిని గబ్బిచనుంగవ!
కౌమారతయెందుగలుగు కాంతలలోనన్ ॥

దాని చిలుకపలుకులు నాతెరజుంటితేనెన్మిగిలి వెలివచ్చుటచే యేలితీయని పలుకులు-ఆస్యకమలములనుండి వెడలుటచే వలపుఁగులుకు పలుకులు రసపుంజముల యుండలు గలుగుటచే ముద్దులఁగులుకుపలుకులు ముద్దునాలుక తిన్ననియదరున వెలిఁజేయుటచే జిలిబిలిపలుకులు. వలపుసొలపుపొలుపు నిలిపి పిసాళించు కలికిపలుకులు విను భాగ్యముగంటివే?

(అనుబంధము 16.)

బృహ——కీచకరాజా! నీకుఁబ్రొద్దుపోవదో! ఇట్లేల కలువరించెదు.

కీచక——తప్పఁబలికితివి సుమా. కలుపరముతేక యేకదా యింతగతికి నన్నాముద్దులాడి తెచ్చెను. నిద్రసైన నాయిందుముఖిసురత సౌఖ్యంబింత పొందుదమన్న నా నిద్రతేకుండఁ జేసియున్నది. బృహన్నలా! ఈచంద్రహారము గైకొనుము.

బృహ——ఇదేల?

కీచక——కైకొనుము నీకేల-ఈకడాణి బన్నరసముఁ గైకొనుము, నాప్రాణమే కైకొనుము.

బృహ——ఏల యిట్లాడెదవు?

కీచక——నీకును మాసైరంధ్రికినిఁ గడుపరిచయమున్నట్లున్నది. ఏ——యంతఃపురము నను నీప్రవేశమునకు నిరాటంకము-ఏచెలువయుఁ నీకు సైఁదోడు. కరుణించి మాసైరంధ్రినిఁ నాకు గూర్పుమా!

బృహ——హా! హా! హరిహరి. (అని చెవులు మూసికొనును.)

ఊర్వ——(ముందరికివచ్చి) జగన్మోహన మనోహరాప్సరస్తరుణీమణి తానైవలచిపైఁబడి నవలవని త్రోసిపుచ్చిన నపుంసకుఁ డిట్టిపనికైనఁదగడా?

కీచక——బృహన్నలా! ఏమిట్లు హరి-హరి యంటివి-హోహో! తెలిసెను. నీకును మాసైరంధ్రిపై మోహముగలదో? పురుషునకుంసతికిందప్పనపుంసనకే యామోహ

బృహన్నలా ! ఒక ప్రాణికిఁ బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించిన యుపకారము నీకు గలుగఁగలదు. నీచరణము లంటివేఁడెదను (అని కాళ్లపైబడును.)

బృహ—(ఏడ్చును.)

కీచక—బృహన్నలా ! నాకంటె నెక్కువగా నేడవసాగితివి. ఆహా ! తెలిసెను. నన్ను మోహించి యున్నావేమోకదా ? నీవు కామించిన నేనింకొక్క సతినిఁ గోరినందున జనించిన యీర్ష చేఁ జేయునదిలేక దుఃఖింతువో ? రమణీ ! నాపనిమా త్రముఁజేయుము. దాని ముద్దుఁగొన్న వెంటనే పూర్ణాధరపాన మైన నా సింపక నే తెంచి నిన్ను నంగక్రీడఁ దేలింతును.

బృహ—క్రూరకర్మా. తొలఁగిపొమ్ము. పలుమాటలు పలుమాటలాడిన, మచ్ఛాప మున-మచ్ఛాపమున నిను భస్మీభూతునిఁజేసెద.

కీచక—చాపమున-ఛాపమున, ఆహా-ఆహ-సైరంధ్రీ ! యిక్కడికేవచ్చితివా ? చిక్కి తివి. తప్పించుకొనలేవు-విడువను. విడువను. (అని అర్జునిఁగౌగలించును.)

బృహ—ఛీ! పాపాత్మా. (అని త్రోయును.)
కీచక—గంధర్వుఁడు. గంధర్వుఁడు (అని దూరమున నెగరిపడి మూర్ఛిల్లును.)

ఊర్వ—ఈపాపికీచకుడు, నోచినపుణ్యము నేను నోమగదా. బలవంతమున నైన నా లింగినముఁవడసె. వీడో నేనోచినపుణ్యము నోచినాడు. తెగడువడి క్రిందపడెను.
సున—ఊర్వశీ ! మనమింకపోవుదము. ఏమి జరుగఁగలదో జూతము.

(నిష్క్రమింతురు.)

బృహ—ఆహా ! యీపాపిదైవమునకేమనవలయు. నాదుఃఖమునకేమనవలయునా పాటునకు దుఃఖింతునా ? ద్రౌపది యీ కీచకుని చేఁబడుపాట్లకు దుఃఖింతునా ? ధరణిలో నెవ్వరికైననిట్టి బెట్టిదంపు కట్టడిపాటుగలిగెనె ? అకటా ! నాజన్మమిక నేటికి ? రూపమువలననేకాక కార్యమునందును పౌరుషహీనత బ్రాపించెఁగా? ఈ దుఃఖము నేనెట్లు తాళుదును. ఆహా ధర్మతనయా ! మనకెటి భంగపాటువాటిల్లె. రాజసభలో నీయాలినొక నీచదురాత్ముఁడు కాలదన్న సత్వహీనునివలె నూరకుండు భంగిప్రాప్తించెనె ? అంతటి మానముద్రకలిగెనే? అయ్యో! నాయన్నరదమ్ములవలెఁ గాక నాకిట్టి భంగపాటువాటిల్లునే. వారూరక ద్రౌపది పరిభవమునకు నోర్చుకొ నిరిగాక నావలె వంతబడిరె. అకటా ! ఈదురాత్ముఁడు నా తోడనిట్టి ప్రల్లదంబులు పలుకునే. నాసతీమణిందనకు సమకూర్పనన్నిటడుగునె ? హాదుఃఖము. హాదుఃఖము నేనెవరితోడఁ జెప్పికొందును. నావగనెవ్వరు తీర్చువారు, నా హృదయశల్యము నెవరు వెలిపుచ్చువారు. ఈకలుషాత్ముఁడు నన్నేయిట్లు పరిభవించెగదా? యిక ద్రౌ పది నెట్లు చేసియుండడు ? ఆయబలయంతదుఃఖ పడెనో ! ఆపంగా...

పుశాపము నాకిత్తువె? నను నిట్లుపరిభవింతువె-నాజితేంద్రియత్వమునకా యీబహు మానము. అందఱివలెనేనున్న నాకీ కుందులేకుండెఁగా? అటుగాక యీ హేయ రూపముగలిగినందున గదా? యీ నీచునితో నిట్లననిపించుకొంటిని. అకటా! ద్రౌపది వచ్చినన్ను యీకీచకుండే మనెన, నేనేమని వచింతును. ఎట్లు దానికి ముఖము చూపుదును.

సీ॥ కన్నులారఁగనింత కష్టకృత్యముజూచి
యుడుకుమైనెటులూర కుండువాఁడ।
ఉండెదఁగాక యీయువిద పాటులకెల్ల
డీలువారఁగనెట్లు తాళువాఁడ।
తాళుదుగాక యింతనె చేరనేతెంచు
ద్రౌపదికెటుమోము చూపువాఁడ।
చూపుదుగాక యీసుదతికీచకుఁడేమి
చెప్పెనన్నమఱేమి చెప్పువాఁడ।

తే॥గీ॥ కటకటానేఁ డలకు నైనఁగలుగవ।
లవ దీతిరస్కార దుఃఖమజ్ఞాతవాస।
మునకు బహుకాల వనవాసమునకునైన।
దాళితింగాని యిదితాళఁజాలఁచాలా॥

హా! దైవమా! నన్ను నీవెంతచేసితివి? రాజ్యభారవహనముబాపి యరణ్యసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టముగట్టితివి. చూడ్కికి మిరు మిట్లుగొలుపు స్వభాను తేజముబాపి యూరుపే రెఱుఁగకుండునట్లు చేసితివి. శరణాగతాభయదానశౌండములును ధనుర్జ్యాకిణాంకములును శరచాపాధిక ప్రవీణములునునగుకరములకుఁ దాళము లిచ్చితివి. పరాభేద్యాంచితవర్మసముదారంబగు యేనపయ్యెదఁగలిగించితివి. వైరిరాజన్యనారాచ ప్రమోహవజ్రాది ప్రతీపంబగునురమునకుఁ గంచుకము దొడిగించితివి. మహేంద్రవరప్రసాదప్రభవానంతమణీరారాజత్కిరీటమునకు మాఱు శిరోజాత కిరీటము నిచ్చితివి. రాజరాజాంగవిద్యా ప్రవీణతనలరారు మంత్ర సంవాదములఁ బ్రబోధించు నోటస-రి-గ-మ-ప-ద-ల నిల్పితివి. వినియుక్త బాణధనుర్గుణ యుక్తకరాంగుళీసమాలంకృతంబులగు శ్రవణంబుల బ్రవాళకీరపత్రముల నలంకరించితివి. ధీరరణకంకణాంచితములగు మణిబంధములకు గాజులఁబెట్టితివి. ఇంతయ్యును పగదీరదో. ఏలనన్నిట్లేచుచున్నావు-హా! నిర్భరము-నిర్భరము కీచకా! కీచకా! సర్వాలయముల నుండు దైవతములారా! ఓషధీసిద్ధులారా! మారణమంత్రౌషధములనిచ్చి నాకష్టమున కంతము చేయరాదా? హా! ద్రౌపదీ! ద్రౌపదీ!

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

తురీయరంగము-విరాటనర్తనశాల.

[ప్ర॥ సునందుఁడు-ఊర్వశి.]

ఊర్వ—ఇక్కడనే యొకచోట నుందము.

సున—అవును. నేఁడుకడువినోదము జరుగఁగలదు. భీముఁడును, కీచకుఁడును మహా బలయుక్తులు వారిరువురియుద్ధము కన్నులకుఁ బండువుగావింపఁ గలదు.

ఊర్వ—అదిగో చప్పుడు వినుపించుచున్నది. భీముఁడును ద్రౌపదియును వచ్చుచున్నారు కాఁబోలు. (ప్రక్కకు పోవుదురు.)

[ప్ర॥ భీమసేనుఁడు-ద్రౌపది.]

భీమ—ప్రియా! ఇయ్యెడనే మనోహరముగా నున్నది. ఇదియే యిక్కడ మెత్తవేసి యున్నట్లున్నది.

ద్రౌప—కీచకుని సేవకుఁడు నాశాలకు వేసియున్నట్లున్నది.

భీమ—అయిన మేలాయె. వాఁడిందువచ్చుననుటకు సందేహములేదు.

ద్రౌప—సందేహ మేమియులేదు.

భీమ—ఆహా! ఇట్టి దుష్కలుషుఁడు ముందెన్నఁడైనవినఁబడెనె? వానిఁజూచి నే సహింపగలనా? సప్తలోకములకల గుండువెట్టఁజాలు. అంకెయొకటివైచి గరుడుఁడు పన్నగముల నొడిసిపట్టినట్టు లాక్రమించి మెదపి యొకముద్దచేసి విరటుని పత్నికు శ్రేష్ఠ మొలవైచి వచ్చెద. అందునకేమైన విరటుఁడడ్డమాడ వచ్చినవానిం బొరిపుచ్చెద.

ద్రౌప—భీమసేనా! అట్లయిన నీసాహాయ్యము వలదు, నాగతికోలది పోయెదను,

ద్రౌప—మనగుట్టు వెలిపడుఁగదా! అప్పుడు మనము మరల ౧౨ సంవత్సరములడవి కేఁగవలయునే. ఆ యపకీర్తియంతయు నాతలపై నిల్చుఁగదా? నాకిది వలదు.

భీమ—కామినీ! నీవేల భీతిల్లెదవు? రోషావేశమున నిట్లంటిఁగాక సమయభంగమునర్చి మరల నాధర్మాత్మజునికి సంతాపము గలిగింప నే వెఱ్ఱివాఁడనా?

ద్రౌప—అట్లయిన నొప్పుకొంటిని నాథా! మనకెట్టి సంతాపము గలిగె. శక్తియుండియు శక్తి వెల్లడిచేయు కార్యము నొనరింపక యుండవలసెఁగా? అయ్యో! ఆదురాత్ముఁడే తెంచి నీయెదుట నను పలుమాటలాడనున్నాఁడు గదా? దాని నీవు విన వలసె-నీవు వినుట నేఁజూడవలసె.

భీమ—అతివా! ఇందుకు సంతాపమేల? నే వాడు వచ్చిన వెంటనే పొరిగొనను. ఏమి మాటలాడ నున్నాఁడో చూచెదను. కొంతసేపు వినోదముల జరిపి నీకు ముదము గలిగించెదను.

ద్రౌప—అయ్యో! అది యేమియు వలదు. ఆ చండాలుని దుర్మార్గోక్తుల నీవేల వినవలయు?

భీమ—అటుకాదు. నాకేమో కుతూహలము గలిగెడు. నామాటకు మారాడకుము. ఈశయ్యనే శయనించి యుండెద నీవట్లు దూరముననుండుము.

ద్రౌప—అయిన నీయిష్టము.

భీమ—దేవీ! ఒకవేళ నేను, నాకీచకుఁడును బోరాడుటలో వాఁడే నను జయించిన నెట్లు?

ద్రౌప—భీమసేనా! నేఁడేమి చిత్రము. ఇట్టిమాటల నీనోట వింటిని?

(అనుబంధము 17.)

భ్రుకుటిమాత్రమున ముజ్జగంబులఁ గలఁపఁజాలు? నీయట్టి వాఁడిట్లులాడునె నాకుఁ జూడ నూరకె నా మనసరయఁగోరి వేడుకకడిగితివని తోఁచెఁగాక, మనసార నవిట్టి భీరుభంగి నుగ్గడించితివని నేనమ్మను. ఒక కిమ్మీరహిడింబులలో నీతుచ్ఛ పాపుఁ డెక్కడి కెక్కును. అదిగాక ధర్మదేవతసాక్షాత్కరించి జనియించి నట్లు త్రిజగంబుల నజాతశత్రుఁడని పేరొందిన [illegible]సూనుని పోష్యముననున్న మనకుఁ జేటెన్నటికైనఁ గలుగఁగలదా! అంతధర్మము పాడగునె? అయినను వేడుకగా నీవడిగితివిగానఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెదను. ఇది చూడుమా కటారి. ఇది యొకరి ప్రాణము తీయుటకు నిస్సందేహముగఁ జాలియున్నది. యీయాయుధమున వానిప్రాణమొండెనా ప్రాణమొండె కడచేయఁజాలుదు.

భీమ—(ద్రౌపదిని గౌగిలించి) ఇప్పుడు నామదికెక్కె ఇప్పుడుగదా నీవు వీరపత్ని

షమున వానినుక్కడింపఁజాలనా ? అదె సవ్వడివినవచ్చె. నీవు దూరముననుండుము. కాదు. దాపుననే యుండుము. (ద్రౌపది మరుగున నుండును.)

[ప్ర॥ కీచకుఁడు (భక్ష్యములతో).]

కీచక—(స్వగతము) సైరంధ్రి వచ్చియుండునా ? ఏలవచ్చియుండదు. అదియేమి మానవస్త్రీకాదా ? నాసురూపమునకు మరులుగొని యుండదా ? నేఁగొంతయు తొ కిక మొనర్చితి. మీఱరాని మోహావేశమున సమయము గుఱుతెఱుఁగక య ట్లైపై బడనుద్యమించితి. ఎంతసురూప సంపత్తిగలవాఁడనై యుండిననుదానికి నన్నుఁ జూచి నంతనేయెంత బాళిపై బొడమినను. అంతహూటాహుటి క్రియకు సమ్మతించునా ? వివేకినై కొంతవకాశమిచ్చియుండిన నాకోరిక ఫలించుచుండెను. ఇంతే రంతునుదవుచుండెను. అయినదయినది. ఇప్పుడేలయోచనలోనికిఁ బోయెదను (పోయితిరిగివచ్చి) ఆహా ! ఎంతచీకఁటిగానున్నదీయెడ. ఇట్టి సంకేతమునకిన్ని నియమముతో నన్నేలయాతన్వంగిరమ్మనియె. చీకటింటనేల యభిలషించె ఆహా! తెలిసెను. ఈతరుణీమణి యెందెందును వేఱొక్కర్కిలభించినట్టులేదు. నాభాగ్య వశమున నన్ను మాత్రము మోహించియున్నది కాని, యీక్రియదానికి చిరపరిచి తముకాదు ఇప్పుడెపోయి దాని గాఢాలింగనము వడయుదునా ? (మరలదిరిగి) ఏమిది యీయింట దూరవలయునన్నఁ జంకుకలుగుచున్నది ? దీనియం దేమైన మోసముండునా ! దానిపతులు గంధర్వు లిందేమైనఁజేరి యుందురా ? ఆహా ! పేసెట్టిభ్రాంతుఁడను ! గంధర్వులేయుండి, వారు బలిష్ఠులేయైయుండిన నీచోటికేల రావలయు. నాయింటనే నన్ను నిర్జింపలేరైరా ? ఈసైరంధ్రి నన్నేల మోహిం చిన మాటలాడవలయు ? ఇదియంతయు నూరక పనికిరానిసంశయము. ఊరక బెగడొందుచున్నాను. ఎన్నడును నిట్టి చోరరతిఁ సౌఖ్యమెఱుఁగనివాడనగుట భీతిల్లుచున్నాను. పోయెదను. (పోయి) (మెల్లగా) సైరంధ్రీ సైరంధ్రీ ఏమి పలుక కున్నది. (కొంచము గెటిగా) సైరంధ్రి ! సైరంధ్రీయని పిలుచును.

భీమ—(మెల్లఁగా) “ ఊ ” (యనును.)

కీచక—వచ్చియున్నావా బంగరుబొమ్మా ! నీవేల రాకయుందువు ? అయ్యో ! నా కొఱకెంతసేపు కాఁచియుంటివో క్షమింపుము.

భీమ—నీకొఱకే కాఁచియున్నాను.

కీచక—దేవీ ! నాభాగ్యమునకు సమానములేదు. ఇదే నీకుఁ బనివిడీలు భంగిరమణీయము మగు ఫలాహారములఁదెచ్చి యున్నాను. స్వీకరింపుము. ఇప్పుడైన స్వీకరింపుము —పిదపనైన గానిమ్మా.

భీమ—పిదప స్వీకరించెద [illegible]

కీచక—ఓయమ్మా ! ఈచీకటింట నీకేమికోరిక, యేమానందము ? కొంచెము వెలుతురు తెత్తునా? వెలుతురునసైన నీమనోహరాంగ సౌందర్యమింకను రమణీయముగనుండు నే?

భీమ—అయ్యో వలదు. నాయంగసౌందర్యము నీవు వెలుతురునఁజూచిన భీతి జనించెదు.

కీచక—నీకా ! భీతియా ! అయ్యో నీదాసుఁడనై చెప్పినకార్యము శిరసావహించి చేయుదునా నామరణము నినుబాయకుండువాఁడనే. అటుబాస చేయువానిగురించి నీకేలభీతి ?

భీమ—అయిన, నామరణము ననుబాయవా ?

కీచక—సంశయించెదవా ? కావలయునన్న నామనసైనఁజూడుము. నే నంగీకరింపనని నీవుమాత్రమనుము. నీయెదుటనే మృతిఁజెందెదను.

భీమ—మృతికోఱకంతయేల? మృతియెరానలయు నన్న నే నంగీకరించిన మృతిఁగలుగదా?

కీచక—తరుణీజనవతంసమా ! నీమాట నాకభేద్యముగా నున్నది. సిగ్గరివైయెమేమో మాటలాడుచున్నావని తోఁచుచున్నది. సిగ్గుపడలుము. నిక్కమునే నీవాఁడఁగా కన్యలకుఁ జిక్కను. నీవు నాదండనున్నఁజాలు. స్వర్గమున నుర్వశీసంభోగము నైన సరకుకొనను.

భీమ—స్వర్గముననున్న నుర్వశిని చూడవలయునని నీకంతభిలాషమా ?

కీచక— తరుణీ ! ఆయూర్వశి నీ కాలిగోరిదైన యగునా?

భీమ—ఏల ! నీకాయుర్వశియే సిద్ధించుఁగాని లెమ్ము. పిలుతునా యూర్వశిని.

కీచక—అయ్యో! దేవీ! నీకంతకోపమా ? లోకమున నందఱు నుర్వశికడు ముద్దులాడియని పలుకుచుండఁ బ్రస్తావవశమున దానిపేరెత్తినంతయే యంతయసూయయా ? కైకొనుము ఫలాహారముల-వీని రుచియయినఁజూడుము.

భీమ—(తినఁదొడఁగును.)

కీచక—తరుణీ ! నన్ను నేనప్రశంసించు కొననేరను. నన్నుగాంచిన తరుణులందఱు నాయట్టి పురుషుఁడులేడని యగ్గింతురు. అట్టివాఁడనీకు దాసుఁడనైతి. నీభాగ్యమెట్టిదోకదా !

భీమ—ఇంక నన్ను నేనప్రశంసించు కొనవలయునా ? ఈభూమండలమున నాయట్టి సతిని నీవకాకింకెవ్వరునుఁజూచి యుండరు. అట్టి నాసరసకే తెంచితుప గాంచఁ

కీచక—భళిభళి! నీవట్టిదానవే యగుదువు. ప్రియా! నీవే భుజింపవలయునా యీ ఫలాహారముల? నీముద్దుచేతుల నాకింతయొసఁగరాదా?

భీమ—కొమ్ము (అని కన్నుపొడుచును.)

కీచక—(కన్నుల నులుముకొనుచు) అయ్యో! కాంతామణీ! నాకన్నెంతగాఁ బ చితివి?

భీమ—చీఁకటి. నీకింత సమీపమునకు వచ్చియుండుట నీవైనయెఱుఁగుదువా? అయె వచ్చిరాకయే కన్నుపోయిన ముండెట్లు?

కీచక—నీ వేమియు భీతిల్లకుము. ఏమో కొంచము తగిలెఁగాని, బాధయేమియు లే

భీమ—ఊఁ.—

కీచక—ఆయెనా ఫలాహారము?

భీమ—కొంచెము—(తినును.)

కీచక—జేపీ! ఇంతదూరము నీకొఱకైవచ్చి యింతసేపునీసరస నసించియున్న నాలింగన మియ్యకున్నావేల?

భీమ—ఫలహారములు ముగియవలెనా వలదా?

కీచక—తరుణీ! నీ [illegible]ము వింతగానున్నది. కోయిల నాకర్షించు పలుకులుగల నిట్టి కటుభాషణంబులేల కలిగె. ఫలాహారముపైఁ జింతయెంతయు నున్న తోఁచెఁగాని నిన్నేనమ్మి నీ చరణదాసుఁడనై యున్నవాని మఱచినట్లున్నది.

భీమ—ఇంక కొంచెము ఫలాహార శేషమున్నది. నిలువుము. నీపనితీర్చెదను. న భక్ష్యములున్నప్పుడు కటు భాషణంబులు నీకొఱకై కాకుల నాకర్షించుమాట కాక, కోయిలల నాకర్షించు పలుకులు గలుగునా?

కీచక—నాకాలింగనమిచ్చి నీఫలాహారముం జేయరాదో? ఆహా! తెలిసెను. నీకు విశేషముగా నున్నందున నీవైమున్నాడి యాశ్లేషింప సాహసింపవు కాఁబో అయిన నాకు సెలవా?

భీమ—ఇప్పుడె నీకు సెలవిచ్చెదను. (లేచిపట్టును.)

కీచక— గంధర్వుఁడు! (పట్టుకొనును.)

(ఇరువురు మల్లయుద్ధ మొనర్చెదరు కీచకుఁడు క్రిందపడి చచ్చును.)

భీమ—కాంతామణీ ఇటురమ్ము. చూడుము. నిన్నుఁ గిడాచరించిన పాపాత్ముని.

(వెలుతురుతెచ్చి చూచెదరు.)

ద్రౌప—(కీచకునిఁ గాలదన్ని).

(అనుబంధము 18.)

భీమ—నాకేమియు స్తుతిపలదు. ఇదె తెల్లవారవచ్చె. స్నానమునకుఁ బోవలయు. నీవు నిశ్చింతముగాఁ బొమ్ము.

(ఆశ్లేషించికొని నిష్క్ర.)

[ప్ర॥ ఊర్వశి.]

ఊర్వ—అమ్మా! ద్రౌపదీ!

ద్రౌప—ఎవరది? ఎవరది? నాథా!

ఊర్వ—అమ్మా! నీవు భీతిల్లకుము, నేనే ఊర్వశియను దేవవేశ్యను. (చెవిలోచెప్పి) ఈ కారణమున నీ యెడనుంటిని. నీయట్టి పతివ్రత చరిత్రను దర్శించుకొనకపోవుట యుచితముకాదని నీకుఁ గనిపించుకొంటి. నీయద్భుత పాతివ్రత్యముగాదే నిన్ని దోసగులవలన దప్పించెను. నీకెప్పటికిని నిర్భయము. నేఁపోయివత్తునానతిమ్ము.

ద్రౌప—ఊర్వశీదేవి నాయెడ నీప్రేమ నిర్వ్యాజముకదా.

(అనుబంధము 19.)

(నిష్క్రమింతురు.)

—:తృతీయాఙ్కము సమాప్తము:—

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము-కౌరవసభ.

[ప్ర ॥ దుర్యోధన-కర్ణ-శకుని-చారులు.]

దుర్యో—చారులారా! వారినెక్కడ పెట్టియున్నారు.

చార—భోజనమునకుఁ బోయియున్నారు. రాఁగలరు.

దుర్యో—వారే పాండవులని యెఱుఁగుదురా?

చార—వారు కాకున్న నింకొక్క రుండరు. ఎందుకన్న విరాటపురి-కుంతలపురి రెండు పట్టణములఁదప్ప భూలోకమున మఱియొక్కచోట నార్గురు జనులు నాగతులై యొకసారివచ్చిన వారులేరు. మేము తెచ్చిన వారు కుంతలపుర నుండినవారు. విరాటపురినన్న నేవురుపురుషులు నొక స్త్రీయుకాక నలువురు షులును నిరువురు స్త్రీలును వచ్చియుండినారు. కావున వారిని మానవలసి...

[ప్ర ॥ ఏవ్వురుపురుషులు-విధవ.]

(అనుబంధము 20.)

1 పురుష—అయ్యో! అయ్యో! ఏ మన్యాయము! ఇట్టి వేదురుపట్టిన దురా... జగంబునజన్నె విడుఁవఁజన్నె-నేను ధర్మరాజునఁట! ధర్మరాజునకిట్లే జాడ్యము కలిగియుండెనా? రాజేంద్రా చూడుము.

2 పురుష—నేను భీముఁడఁట! నాకొక ద్రౌపదినిఁ దెచ్చియిన్వక పోయిరే?

3 పురుష—నేనర్జునుఁడఁట! ఇదిగో నా గాండీవమునుఁ జూడుము. (మెడలో ... రుద్రాక్షహారము నిచ్చును.)

1 పురుష—నేను నకులుఁడు. నకులమనఁగా ముంగిస-ఇదిగో నాయనుఁజు తమ్ముని సహదేవునిఁ జూడుము. (ఒక పెద్దవానిఁ జూపి నవ్వును)

5 పురుష—నేను సహదేవుఁడను. ఈ మేనమామతల్లి మాద్రి కాబోలు? పాండురాజ శవము దహించిన వెంటనే ప్రాణ్ముఁ దొంచుకొని పాటుతెంచిన మగడులేని ముత్తైదువ యీ బిడయే సుమా?

విప్ర—నేను విప్రుఁడను. నన్ను మాని దేశముపైఁ బోయియున్న పుత్రున న్వేషించుచుఁ గుంతలపురికివచ్చి యనాథనైపడితిని. వీరు ధర్మగుణముచే నాకింత పరిచర్యసేయుచుండిరి. రాజా! నీచారులు నాకేవురు పతులఁ గల్పించిరి. నేను ద్రౌపదినఁట! అయ్యో! ఆమెకెంత యవస్థవచ్చెను. నీఁడ లేక కొడుకును-బోనగొట్టుకొని విలపించుచున్న బ్రాహ్మణ విధవయా రాయెఁగా?

దుర్యో—ఇది కడువిచిత్రముగా నున్నది.

చార—దేవా! వీరే పాండవులు. వారు సమయభంగము కాకుండుటకై యిట్టి బంధవేషములను పైవేసికొనఁగలరు.

అందఱు—కావయ్యా! కావయ్యా!

దుర్యో—కాకున్న నేమినష్టము. నెలరెండు నెలలు మిమ్ము నిర్బంధమున నుంచెదను. పాండవులు వచ్చిన వెనుక విడిపించెదను. రాకుండిరా! మిమ్మునే మరల నరణ్యమునకుఁబంపెదను.

అందఱు—అయ్యో! అయ్యో!

శకుని—సుయోధనా! నాకొకటి తోఁచుచున్నది. ఇదివరకు విస్మృతుఁడైయుండి అలాయుధాసురుఁడు నేఁడు కనువిచ్చియున్నాఁడని వింటిని. వానిఁబిలపించిన వాఁడు చెప్పఁగలఁడు.

దుర్యో—సేవకా! అలాయుధాసురుని దోడ్తెమ్ము. మాతులా! వీరే పాండవులుగా నుండనోపుదురని తోఁచెదు. విరాట-కుంతలపురములు దప్ప నింకెక్కడను వారుండఁ జాలరుగదా? విరాటపురి నిద్దరు స్త్రీలుండుట నందు వారు లేరు. అదియుఁగాక యాపురంబునఁ గీచకుఁడను పటుబలాఢ్యుఁడు విరాటుని మఱఁదియున్నాఁడు. అట్టియెడ వారు పోవరు.

చార—దేవా! ఒకవిన్నపము. దేవర కీచకుడన్న జ్ఞప్తిఁగలిగె. వాఁడొక సైరంధ్రిపై దుర్మోహముఁగలిగి తత్పతులగు గంధర్వులచే నొక నిశీథమునఁ దన నూటయేవుర తనుజులతో వధింపఁబడెనని మేము విరాటపురి విడిచిన పిదపఁ దెలిసెను.

దుర్యో—ఏమీ! ఏమీ! కీచకుఁడు-భీమసేనుఁడు-శల్యుఁడు-బలరాముఁడు - వీరు సమబలులు.

[ప్ర॥ అలాయుధుఁడు. (దీనుఁడై.)]

అలాయుధా! పాండవులిట్టివేషముల నేమైనధరించిరా?

అలా—(కాదని సైగ.)

దుర్యో—వారు విరాటపురికేమైనఁ బోయిరా?

అలా—(ఆశ్చర్యమున ఔనని సైగ.)

దుర్యో—అలాయుధా! పొమ్ము-జనులారా! మీరును యథేచ్ఛముగఁ బొండు. మాతులా! ఇంక యోచన యేటికి-ఆ సైరంధ్రియే ద్రౌపది. గంధర్వులే పాండవులు వారిని మనమందరవశ్యము గురుతింపవచ్చును.

ఉ॥ నిండుముదంబు మానక జనించు విరాటుని ప్రోలువారలే।
పాండవులావిరాటుఁడును వైరియగు న్మనకింకవానిగో।
మండలిఁబట్టి వారలభిమానమదంబునఁ బోరవత్తురా!
ఖండనసీమవారిఁగని పట్టివనంబున కంపనింపగు౯॥

(అనుబంధము 21.)

విరాటుని గోధనము మిక్కిలి బలిసియున్నట్టువినికి. అతఁడు మనశత్రువుఁడు. ఇదే సమయము. సుశర్మను దక్షిణముననున్న గోవులఁబట్టఁబంపుదము.. వారితో విరాటుఁడు యుద్ధమునకువచ్చును. మఱునాఁడు మనమందఱ ముత్తరమునఁ బట్టుదము. అపుడు పాండవులే వచ్చెదరు. అట్లును రాకుండిరా మనము ముట్టడించినపుడొక్కింత సైన్యము నూరిపయికిఁ బంపుదము. వారు చిక్కకమానరు. కర్ణా! నీవాయితముగనుండుము.

కర్ణ—నాతోడఁ జెప్పవలయునా! పాండవులందఱటుండనీ. అర్జునుఁడు మాత్రము వారితోవచ్చెనా యపుడుగదా నాపండువు.—

కం॥ ఏపార శౌర్యపు మోదము।
కోపాటోపంబువెలయఁ గుంతిసుతులలో।

నా పార్థుఁడొకఁడువచ్చిన ।
నాపండువుగాదెమనుజ నాయకచంద్రా ॥

శకుని——ఇంక వనమాచార్యాదులనెల్లఁ బురికొల్పుదము.

మ॥ మనసారంగను నింతసంతసము సంపాదింపఁగాఁగల్గునే!
ఘనదుఃఖంబులు దీఱెనంచుమదిలో గర్వించియున్నారుగా ।
వనభూమింబడగూఢభంగిమఱియుం బ్రం్రెండునొండేండ్లపం ।
చినఁగాదే చిరరాజ్యమబ్బునృపతుల్సేవింప దుర్యోధనా॥

(అనుబంధము 22.)

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-ద్వారక.

[ప్ర॥ కృష్ణుఁడు-అభిమన్యుఁడు.]

అభి—మాతులా! నీకనుగ్రహములేకున్న నేనేమి చేయుదును? నా యుత్సాహభం
చేసినందున నేమిఫలము.

కృష్ణ—అభిమన్యూ! ఊరడిల్లుము. ఇంకొక నెలదినములలో నీ తండ్రులు రా
గదా నీ కేల యాతురము.

అభి—అజ్ఞాతవిధి తీఱినదినముననే యానందబాష్పములు నిండార మాతండ్రి
షించుకొను నభిలాషముగదా నాకు? లోకగర్భుడవై నీవెఱుఁగని రహస్య
మున్నది. నీవు చెప్పుకున్న నాగతికొలది నెంతైన వేడలెదను.

కృష్ణ—(ఆత్మగతము) ఈ కుమారుఁడు ననుమిగుల బాధించుచున్నాఁడు. వీనికి
మాత్రమున నందేమి యుపాయము (ప్రకాశము) కుమారా! నేనెంతచెప్పి
మానక మొఱకుదనమున బలవంత మొనర్చెదవు. రహస్యము మాత్రము వెలి
తివా, మహాపాయము సుమా!

కం॥ పాపఁడవై మాణవక ।
వ్యాపారము వెలయ నిట్టులడిగెదుగాదే ।
యాపాటు వెలికిఁదెలియమ ।
హాపాయము గల్గునింత యారయవేలా ॥

అభి—మాతులా! అక్లిష్టుడైన నగునా? తన్నుఁ జంపువిషము తానై కొని తెచ్చిన చందమగుఁగదా?

కృష్ణ—అక్లైన క్షేమము. నేనింతమాత్రముఁ జెప్పుదును. నీవారందరు, విరాటపురమున, ప్రచ్ఛన్నత్వమున నున్నారు ఇక నీయిష్టము.

అభి. కం॥ సంతోషమాయెమాతుల।
యెంతయు ధన్యుండనైతినీయుపకారం।
బెంతుఁగద నేనునిరతము।
చింతింపకనాకుఁబోవ సెలవీవలయుఁ॥

నేనుధన్యుఁడనైతిని. అందుపోయి వారినరసెద.

కృష్ణ—రథము నాయితముఁ జేయించెద. పోదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము-విరాటోద్యానము.

(మండపము—భావి.)

[ప్ర ॥ అభిమన్యుఁడు. (బ్రాహ్మణరూపమున.)]

అభి—మా మేనమామయగు కృష్ణునితో పాండవులు విరటుపురి నున్నారని బలవం పెట్టి యెఱిఁగి యిందువచ్చితి. ఆహా! రథమువిడిచి యొక క్రోశమయినను నడువఁ రాలేదె-ఇంతాయాసమగుచున్నది. నాతండ్రులింకెంతకష్ట నొందుచున్నారో ఈ ఉద్యానము మనోహరముగానున్నది. రాజారలేక వనభోజనమునకుఁబోఁ యున్నట్టు తెలిసె. ఆ మండపమున నీరాత్రియంతయునుండి రేఁపు రాజదర్శ: మునకుఁబోయెదను. ఆయాసమున నిద్రవచ్చుచున్నది. (పండుకొనును.)

[ప్ర ॥ ఉత్తర-నీలాం.]

ఉత్తర—నీలా! సాయంకాలమగుచు వచ్చెను. ఇంకను, ఎండబలిసియున్నది.

నీలా—చూచితివా-యీసరోవరమెంత రమణీయముగానున్నది. ఇందింత స్నానమ సేయుదుమా ?

ఉత్తర—మిగుల మేలు. అయిన మాఱుచీరలైనను లేవె. నీలా! పోయి తెత్తువా ?

నీలా—మావారున్నచోటు దూరమె. నీవొంటిగా నెట్లుండెదవు.

ఉత్తర—నాకేమి భయము. నీవు శ్రీఘ్రముగఁ గొనిరమ్మ.

(నీల-నిష్క్రమించును.)

ఉత్తర—నీల వచ్చువఱకు నందున్న మండపమున విశ్రమింతును.

(పోయి, బ్రాహ్మణరూపముననున్న యభిమన్యునిజూచి.)

అహా ! ఏమహాత్ము డీపురుషుఁడు. అనవరతాకాశగమ నాయాసమున ధరణీతలమునకు దిగివచ్చి సుఖశయనమునొందిన చండభానుఁడో ? ప్రణయయోగంబున రతిసతీ తిరస్కారముగాంచి తదావశ్వనా శాబద్ధుఁడై కోపమువగలునఁ బండియుండు మీనకేతనుఁడో ? స్వకాలసంజనిత సంభ్రమంబునఁ దనపరిణతియంతయుఁ దిలకించి మహానందమున మేనుమఱచియున్న వసంతుఁడో ? భూసతీసమాగమకాంక్షచె నేతెంచి రతాంత తాంతుఁడైన మాధవుఁడో ? యగుఁగదా. కాకున్న నీతే జంపుఁబెంపు, ఈ రూపవైభవము, ఈవిలాస మనోహార్యత, యీభోగ విభ్రమము నెందైననుండునె.

ఉ॥ ఈనిడువాలుచూపు వగయీనిటలార్ధహి మాంశువిభ్రమం ।
బీనగుమోము సోయగము నీ వెడదైనయురంబుపొంకమీ ।
మానితబాహుదీర్ఘతయుమాయురెయీనవ మోహనాకృతుల్ ।
గానఁగదా తలంపనన కాముడో లేకయితండు సోముఁడో ॥

(అనుబంధము 23.)

అకటా ! రాజకంఠీరవుఁడగు విజయకుమారుఁపై నాకు వినుకలిచే నుత్పన్నమయిన. మోహానది యంతకంతకు నింకిపోవుచు వచ్చెఁగా ?

(ఒక పాముత్తరవెనుకనుండి రభసముగా వచ్చును. ఉత్తర తిరిగిచూచి హా ! యనియరచి మూర్ఛిల్లును. అభిమన్యుఁడు లేచిచూచి పామునుఁ జంపును.)

అభి—అకటా,! ఈకాల సర్పమీయంగ నామణిఁ జంపుచుండెఁగదా ! ఈసతీమణి యెవ్వతయో. చంద్రునరయుచు ధరాతలమునకుఁ దిగిన రోహిణియో? వసిష్ఠుని వెదకుచువచ్చిన ·యరుంధతియో ? సాక్షాత్కరించి తరుణీరూపముపూనిన వనలక్ష్మియోయగుఁగదా ?

సీ॥ ఖండరూపములేక నిండురూపమె
యెల్లకడలఁ జందురునకుఁ గలిగెనేని ।
తాకితాకకమున్నె దాడి మీబీజముల్
విచ్చిపోవకకూడి వెలసెనేని ।
కాఠిన్యమును జేరి కామునీయుతగూడ
కనకకుంభములకుఁ గలిగెనేని ।

చలియించిపారని నిలుకడ గలకాంతి
చనుఘనాఘనముల కొనరె నేని ॥

ఆ॥ వె॥ యెప్పుడించుకైన నగు నేమొయవి సాటి ।
కానియప్పుడెట్లు కలుగ నేర్చుఁ ।
సుదతివదనమునకు రదనములకునీయు ।
రోజములకు నీశిరోజములకు ॥

నేనువచ్చినపని యేమి యిదయేమి. పోయెద (పోయివచ్చి) అక్కటా! తరుణీమణి రూపమునునయః కాంతశలాకవలె నా మనము సూదిప్రాయముగా సాగు కున్నది. దీని మందహాసదర్శనమే నాకెనంతపదసౌఖ్యము. దీనికటాక్ష వీక్షణమే నాకమరలోకభోగము. దీని యాశ్లేషసౌఖ్యమే నాకు సర్వలోకసామ్రాజ్యము. ఇట్టుండ నీసతీమణిని బాసిపోననేర్తునా? ఈ ఘోరవ్యాళమును జూచినంతనే యీమృగశాబనయన బెడగొంది మూర్ఛిల్లెను. దీనినుద్బోధింపక పోవుట కాదు (ఉత్తరయొద్దకువచ్చి) జలజాక్షీ! లెమ్ము భయపడకుము.

ఉత్తర—(లేచి భయమునభినయించి) ఆపామేమాయెను?

అభి—సుదతీ! నీవేణీభరమునందలి యీర్ష్యచేనది నిన్నుఁ జెనకరాఁగదానికి నాచే జావుఁగలిగె.

ఉత్తర—సాధురక్షణ ప్రవ్రతైకపర భూసుర గ్రామణీ. నేనిలోకమున నున్నానా

అభి—అతివా! నీవునట్లేయడిగెదవా-నే నేలోకమున నుండుటయు నే నే యెరుగను

ఉత్తర—(పాము వైపునఁజూపి) ఆలోకమొకటి దక్క నేలోకము నెరుగను.

అభి—తరుణీ! నీ యా లోకమొక్కటిఁ గలుగ నాకన్నిలోకములు గలుగును.

ఉత్తర—(స్వగతము) ఇపుడుపనన్యనైతిని. అయ్యో! నే నేటికిట్లను కొనవలెను? నాకేడిధన్యత? (ప్రకాశము,) భూసురగ్రామణీ-!

అభి—ఏమియానతిమ్ము.

ఉత్తర—ఏమియు లేదు.

అభి—ఏమియు లేకూరక నన్ను పిలిచితివా. నిక్కముగా నాకేచిత్తచాంచల్యము గియున్నది. నీవు నాయెడనున్నానని యు నీనగుమోము చంద్రునెకసక్కెమువచున్నదనియు నింతెఱుఁగుదు గాక వేఱొక్కటి యెఱుఁగను.

ఉత్తర—భూమీసురేశా! నే నేమి చేయుదును.

అభి—సంశయించక నీమదినినున్న యాశయము విశదపఱుపుము.

ఉత్తర—(ఊరకుండును.)

అభి—నీవు నన్నుమాటలాడించియు మాటలాడకునికికిఁగారణము సంశయమో—భీతియో—లజ్జయో—నిరాదరణమో యుండుఁగదా ?

ఉత్తర—నిరాదరణమెన్నఁటికిని గాదు.

అభి—అయినలజ్జాభీతి సంశయములా కారణములు. జలజాక్షీ ! [illegible], [illegible] భేదమెంచకుము.

ఉత్తర—భూసురతిలకా ! నేనేమియు చెప్పఁజాలను. నాకు[illegible] దుఃఖముఁగలిగి యున్నది. ఆ దుఃఖము నింతయుఁ దాళను.

(అనుబంధము 24.)

అభి—తరుణీ ! నింకెంకెవ్వరి పైనైనను మనసుగలదో ?

ఉత్తర—(తలవంచుకొని) కాదనను.

అభి—ఆహోహానాంగుఁ డెవ్వడు నాకింతఁ జెప్పుమా ? సర్వాశలు మానెదను !

ఉత్తర—భూదేవగ్రామణీ ! ఏలయోచింపవలయు. నాప్రాప్తియిట్లున్నది. వినుకలివలన నాకభిమన్యునిపై మనసుఁగలిగి యుండెను. నినుఁజూచిన నామది వాసె, మనఃకిల్బిషమూలమున నాపాతివ్రత్యమునకు, భంగము గలుగునట్లున్నది. నేనేమి సేయుదును. (దుఃఖించును.)

అభి—అబలా ! నీవు దుఃఖింపకుము నీవభిమన్యునే పెండ్లియాడునట్లును, నాకోరికలు ఫలించునట్లును, నీ పాతివ్రత్యమునకు హానిగలుగనట్లును, నేనొడఁగూర్పఁజాలుదు.

ఉత్తర—విప్రోత్తమా ! నీమాటయభేద్యార్థముగనున్నది.

అభి—నెలదినములలో దీనియర్థము తేటపడగలదు. నీవువిరాటుని పుత్రివిఁగావా ?

ఉత్తర—ఉత్తరయనుదానను. నీ వెందుండగలవు.

అభి—నీవీట నేనసింపువాఁడ.

[ప్రవేశము-ఉత్తరుఁడు.]

ఉత్తరుడు—ఉత్తరా ! ఇందేలయున్నావు ? పామ్మింటికి. ఆహా భూసురా ! నీవేడరాజేంద్రకుమారియేడ ? అసంబద్ధప్రలాపములా ?

ఉత్తర—అన్నా ! ఉత్తరకుమారా ! ఈబ్రాహ్మణుఁడు నన్నుఁజావువలనఁదప్పించెను.

ఉత్తరుడు—తప్పించెను. తెప్పించెను. నీనవివేకినివి పొమ్మిక్కడనుండి.

ఉత్తర—అన్నా—

ఉత్తరుడు—అన్నా నన్నా-పోయదవాలేదా ?

ఉత్తర— (నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుడు—బ్రాహ్మణా! నీవేడబము లెక్కడ నేర్చితివి. రాజపుత్రికిని వెడంగుబాపనికిని స్వర్గమునకు నరకమునకున్నంత దూరము. నీవు బ్రాహ్మణుడవు కాకుండిన, నిపు చీలుచుండెను.

అభి—అయ్యా మన్నింపుము.

ఉత్తరుడు—మన్నింపవలయునా ? నిన్నుఁదన్నింపవలయు. వెడలిపొమ్ము.

అభి—రాజకుమారా ! నేనీవిరాటుని కొలువునందుండ వేడివచ్చియున్నాను.

ఉత్తరుడు—విరాటుని రాష్ట్రమున నిన్నుండనివ్వను. పోకున్న నీచెవులు కోయింతును.

అభి—అయ్యా—

ఉత్తరుడు—అయ్యా-కొయ్యా-నీకర్ధచంద్ర ప్రయోగమగును.

అభి—భూమిశా—

ఉత్తరుడు—భూమిశా-రోమిశా - తొలగుము. (అనిచెయిపట్టి యీడ్వనభిమన్యుడు కదలఁడు) ఆహా ! నీకింతకావరమా ? ఇప్పుడు చూతువులెమ్ము (మెడబట్టి త్రోయ అభిమన్యుడు కదలఁడు)

అభి—(ఉత్తరుని త్రోయును కింపపడితేచి నమస్కరించి చేతులు జోడించి) స్వామీ నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు కావు మహాపురుషుఁడవు.

(అనుబంధము 25.)

నాకరాంగుళిమునలోకమునంతయుఁ గదిలింపజాలుశక్తి మంటుఁడెను. నాకు నీయెడనీరసమాయెను. నేనెఱిఁగినంతలో రుద్రుఁడు-కృష్ణుఁడు పీడియుంచుకొని కలవారు. వారిశక్తినాయెదుటఁబనికిరాదు. జరాసంధుఁడు పదునెనిమిది మార్లు కృష్ణుని జయించెను. అతఁడును మామేనమామకీచకుఁడును సమబలులు. కీచకుఁడు నాకంటె మిక్కిలితక్కువ. (రహస్యమున) ఆ కీచకుఁజంపిన వాఁడనేనె. రుద్రుఁడా ఎమా? యర్జునుఁడే వానిజయించెను. అర్జునుఁడు నన్నేమనుట నాకును ఆ బరమాత్మునికే యెఱుక. నీవెవ్వరో యెఱుంగను.

అభి—నేనుబడగుబాపడఁగాని వేఱుకాదు. నీమాటవలన నద్భుతము జనించె. అర్జునుఁడు నిన్నేమనును.

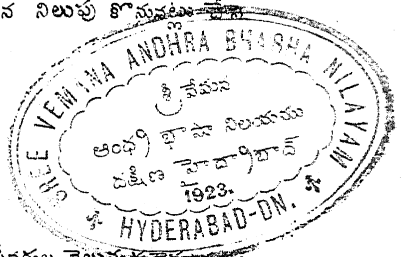
ఉత్తరుడు—అతఁడు కాలకేయని వాతకవచులఁ జంపినపుడు సారథియైన రెఱుంగుదువా ?

అభి—ఇంద్రసారథియగు మాతలి యనివిన్నాను.

ఉత్తరుడు—(నవ్వి) "లోగుట్టు పెరుమాళ్ళకెఱుక" రాక్షసులఁ జూచి మాతలిపరుగెత్తిపోవ నన్నుఁ బ్రార్థించి యర్జునుఁడు సారధిగాఁ జేసికొని జయము నడపె. పేరునకు మాత్రము సారథిగాని నేనే మిగుల యుద్ధమాడినది. అప్పుడర్జునుఁడు తన కంటె నెక్కుడయని సఖ్యముఁ చేసినాఁడు.

అభి—(స్వగతము) పేఁడ సాధ్యుఁడుగా నున్నాఁడు. ఎదురు లేకున్నది. ఇంకెంత వఱకు వచ్చునో చూతము (ప్రకాశము) ఇపుడు గదా యర్జునుభంగి తెలిసె. కీచకుని నీవే చంపితినంటివే యెట్లు?

ఉత్తరుడు—మాయూరిలో నొక సైరంధ్రియున్నది. దానికి నాకుఁ బరిచయము. పరిచయమన్న దెలిసికొనఁగలవుగదా? దానివాఁడు మోహించి నేను వలదన్నను విననందున రాత్రి సైరంధ్రివేసము వేసికొని నేనే వానిఁ జంపితిని వానితమ్ముల నష్టేచేసితిని. నీపుణ్యమగు. నీవెవరి తోడను ననకుము నా ప్రాణమునకు వచ్చును. "పేడు కృష్ణునికష్టము పుట్టినాఁడు మేనమామను జంపెను" అనియందురు. నూచితివా నీతో మాటలాడుచుండఁ జీకటియాయెను. మాతండ్రి నినుఁ గొలువున నిలుపుకొనునట్లు చేసెదను. అతడింటే యున్నాఁడు పోదమురమ్ము.

అభి—నేను రేఁపు రాజుగారి కొలువునకు వచ్చెదను.

ఉత్తరుడు—కొలువేల కావలయు? ఇపుడేరమ్ము.

అభి—క్షమింపుము. ఇపుడు వలదు.

ఉత్తరుడు—నే నలసియున్నాను. కొంచమట్లు పోయి మా సేవకుల వెలుతురు [illegible]

అభి—నాకాయాసముగా నున్నది క్షమింపుము.

ఉత్తరుడు—ఇంతమాట వినని వాఁడవు నీవేమి కొలువుండెదవు. నీవు రాకున్న నిలుచునా-(పోయి చచ్చియున్న పామును ద్రొక్కి) అయ్యో! అయ్యో! చచ్చితి-చచ్చితి-(అని క్రిందఁబడును.)

(అనుబంధము 26.)

అభి—(వచ్చి) ఏమయినది? ఏమయినది?

ఉత్తరుడు—చచ్చితినయ్యా! మాతలిదండ్రులతోఁ జెప్పుము.

అభి—నీకేమి ప్రాప్తించినది.

ఉత్తరుడు—ఎంత పెద్దపామయ్యా! ఇరువది బారలుండవచ్చును. మృత్యుదేవతవలె కఱచి వెడలి పోయెను.

అభి—అదియా? భయపడకుము, అదిచచ్చినది. నీవూరక త్రొక్కినావు. ఇదియేకదా? (చూపును)

ఉత్తరు—నీపుణ్యమయ్యా! దగ్గరకుఁదేకుము.

అభి—ఇది చచ్చినదయ్యా

ఉత్తరుడు—నాకుఁదెలియునయ్యా! నన్నుఁగఱచినపుడె కఱ్ఱతొక్కి చంపితిని

అభి—అటుకాదయ్యా! అదిచచ్చి నాల్గుగడియలైనది.

ఉత్తరు—అవునయ్యా?

అభి—అయిన అదెని నెన్నట్లుకఱచును.

ఉత్తరుడు—అయ్యో! చచ్చినపాము కఱువదని యెవరు చెప్పిరయ్యా! శరీరము ॥
 క్కినఁజాలదా?

[ప్రవేశము: సేవకుఁడు-(దివ్వటీతో.)

సేవ—మాయుత్తరరాజుధ్వని విన్నట్లాయెను.

ఉత్తరుడు—అయ్యో! నేనేయప్పా! పాముగఱచి చచ్చియున్నాను

సేవక—(స్వ) చచ్చినవాఁడు మాటలాడుచున్నాఁడె.

(సేవకుఁడు—అభిమన్యులిరువురు ఉత్తరుని పిలుచుకొని పోవుదురు.—పో
 ఉత్తరుఁడు పామునుగొట్టును.)

(సేవక—ఉత్తరుఁడు నిష్క్ర.)

అభి—ఆహా! వీఁడెట్టిభీరుఁడు-ఉత్తరాసతీ! ఇట్టిని ర్భాగ్యునికిని వెట్లు చెల్లెలైతివి. వీ
 అకై నీయందలి మోహముతగ్గునా? రుక్మిఁడును-రుక్మిణియును నొకరికొక జనింప

(అనుబంధము 27.)

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

చతుర్థరంగము - విరాటునిల్లు.

[ప్ర॥ కంక - వలల - బృహన్నల.]

బృహ — అయిననిదియే నిర్ధారణమా ?

కంక — విజయా ! ఇట్లు చేయకున్న విధిలేదు. నీకొడుకునూరడించుటకై నీకెంతో యభిలాషముండును. అయినను సమయముకాదు. ఎంతమనవాఁడైనను, తానెంత గుఱుతించినను దగదు.

బృహ — ఆహా ! అగ్రజా ! నేఁడెట్టిమాటవింటిని. ఇంతటి దుష్కాల మెవ్వరికైన వచ్చునే? అయ్యో! తానైనను గుఱుతించుకోరిక చేవచ్చి నాపలేదన కజ్ఞాతవిధిఁగలుగఁ జేసికొన్న ముద్దుకొడుకును జూచుచుండియు ముద్దాడఁగౌగిలింపఁదుదకు మాటాడనైనను లేకున్నదే ?

(అనుబంధము 28.)

కంక — నెలదినములలోనున్నదిగదా ? ఇంతకేలయోచింపవలె ? విజయా ! నీకుమాత్రమా. ధీరశేఖరుఁడగు సుతునిమాటాడింపఁగూడని దుస్థితిఁగలుగుట. దానిఁదలఁచుకొన్న నామానసమెట్లుగలుచుంటయు జెప్పఁజాలను.

వలల — ఒకవేళ నభిమన్యుఁడు ఏకాంతమున చేరునఁబిలిచిన నేమనవలయు.

కంక — ఇంకేమనవలయు ? (దుఃఖమున) నీవెవరని యడుగవలయు.

వలల — ఆహా ? తండ్రి బిడ్డలకె దవుచేసియున్నదిఁగదా ? ఈ కష్టవిధి.

కంక — ఏమిసేయుదము. ఏవరో మాటలాడుచున్న ధ్వనివినవయ్యె. ద్రౌపదికిని — గవలకు - నీసంకేతము చెప్పుఁడు.

(నిష్క్రమించుదురు)

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము:

పఞ్చమరంగము - విరాటునిల్లు.

[ప్ర॥ అభిమన్యుఁడు.]

అభి—నే నెవరికొఱకు ముఖ్యముగా వచ్చితినో! యతఁడే చిక్కఁడాయెను. కంకభట్టుఁ ధర్మతనూజుఁడు. వలలుఁడే భీమసేనుఁడు. దామగ్రంథి తంత్రిపాలు రీకవలు. సైరంధ్రియే ద్రౌపది. నేనువిచారించినవారు వీరితోడ బృహన్నలయును, వచ్చునని చెప్పె ఆ బృహన్నల యర్జునుఁడగునా? ఇదివచ్చిన వేషముకాక, చేసికొన్న వేషముకాని ఇదెట్లునచ్చును. అతఁడు ధనంజయుఁడు కాఁజాలఁడు. కానేరఁడు. కాఁడు. మా పె తండ్రుల. నడిగి తెలిసికొందును.

[ప్ర॥ కంకుఁడు.]

అభి—పితృవ్యా! నమస్కారములు. (నమస్కరించును)

కంక(—మొగముచిన్న చేసికొని)పితృవ్యుఁడెవ్వఁడు—నీ వెవరవు. నిన్నుఁబుట్టించినదెవ్వరో? ఆవలబొమ్మ. (అనిపోవుచు-అహా! దుఃఖమున నిష్క్రమి)

[ప్ర॥ వలల.]

అభి—పితృవ్యా? నమస్కారము (నమస్కరించును.)

వలల—నీ వెవఁడవావలబొమ్మ (పోఁబోగా)

అభి— (చేపట్టి) పెద్దతండ్రీ- ధర్మతనయునొద్ద నాకుమిక్కిలిచనవు లేమింజేసి పెద్ద నఁగఁజాలనైతిని నిను విడువను. మఱేమియునలదు. మాతండ్రియెవరింత చెప్పవా నడుగఁజాలును?

వలల—(దుఃఖమున)చేయి విడిపించుకొని వెడలిపోవుచు.
(“హా! శ్రీహరి” నిష్క్రమించను)

అభి—వీరేమి చేయుదురు. వీరి విధి తమకొడుకునగు నన్నుఁ గొడుకని చెప్పఁగూడదనుంచి జేసినదిగా?

(అనుబంధము 29.)

(నిష్క్ర.)

శ్రీ

బృహన్నలనాటకము.

తురీయాఙ్కము.

షష్ఠమరంగము-ఉత్తరునిల్లు.

[ప్రవేశము-ఉత్తరుఁడు-ఉత్తర-నీల.]

ఉత్తరుడు—మాతండ్రికేమిపిచ్చి. ఒకసుశర్మతో యుద్ధమునకుఁబోవుటకు. నాల్గురుతమ్ములతోను చాలక, పంచాంగమువాఁడు—వంటలవాఁడు.—గుఱ్ఱాలావులుఁ కాచువారు. ఇంతటి కావలయునా? నన్నొకనిఁబంపి యుండరాదా?

ఉత్తర—అన్నా! పంచాంగము వాఁడేమి. వంటలవాఁడేమి.

ఉత్తరుడు—ఉండలేదా మనకంకభట్టయు వలలుడుపేండ్రీనాఁడు పురుషధీరులైనారఁట?

ఉత్తర—అన్నా! వలలుఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు పులులతోసింగములతో.—

ఉత్తరు—నాకేమియు లక్ష్యములేదు. వానితో మల్లయుద్ధము చేయవలయునని నాకెంతో యభిలాషము. అయిన వంటలవాఁడౌటచే.—

(ప్రవేశము-సేవకుఁడు.)

సేవ—రాజేంద్రా! విజయోస్తు. ఉత్తరదిక్కునను మన గోపాలురు మహారోదనము చేయుచువచ్చిరి. కౌరవరాజబలగమంతయు ధార్తరాష్ట్ర గురుకృపాశ్వత్థామకర్ణులు మన గోధనముగ్రహించి తరమికొని పోవుచున్నారఁట.

ఉత్తరుడు—(కోపమున) ఛీ! ఏమంటివి? మనగోపాలురు వానిజయించలేకపోయిరా! వారి వీక్షణమునఁగోలువునుండి తప్పించి యున్నానని చెప్పుము. రణభేరివేయింపుము,

సేవ—భాగ్యము. (నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుడు—నీలా! ఉత్తరా! నాప్రతాపము చూపుటకు సమయము దొరికె.

నీల—రాజేంద్రా! నీవొక్కఁడవే.— అసహాయుఁడవే.— వారు పెక్కండ్రే-అతి
థమహారథులే.

ఉత్తరుఁడు—(నవ్వి) ఈతుచ్ఛకౌరవుల కిద్దఱు కాఁబలయునా? మిమ్ములగ్ని వలె చందమున వారు సాహసించిరిగదా? నా ప్రతాపమార్తాండమునకు వారిని మంచు కొండలఁజేసి బాణానలమున నీరుగావించెద.

(అనుబంధము 30.)

శరీరమునందంతయు రోమాంచము గలిగించి కాలునిలుప నీకన్నా కోపాగ్ని నను వణఁకించుచున్నది చూచితిరా? నేనకా రథమునిప్పుడే యాయితము సేయింపుము ఆహా! మఱచితి సారథియెవరు?

నీల—నీకున్న సారథి యేమాయెను?

ఉత్తరుఁడు—నాకు సారథి యెక్కడనున్నాఁడు? నేను యుద్ధమాడు వేళ కలుగ నేలేదు. ఆ వణాని మూలబలము పోతే నన్ను మావారొక్కరుగా నన్ను వలికి రానీకున్నారు అయ్యో! సారథిమాత్రము దొరికినా.—

ఉత్తర—అన్నా! మనబృహన్నలకు సారథ్యమునందు, పాండిత్యము గలదనియు, నా సతోఁ చేరి ఖాండవదహనమున గెలుపుఁగలుగఁ జేసెననియు, సైరంధ్రి నాతోఁ జెప చుండెను.

ఉత్తరుఁడు—వైళమపోయి బృహన్నలం గొనిరమ్మా.

[ఉత్తర-నిష్క్రమించును.]

ఉత్తరుఁడు—నీలా! నీకు యుద్ధముచూచు నభిలాషము కలదా?
నీల—ఉండిన—
ఉత్తరుఁడు—పిలుచుకొని పోయెదను,
నీల—అయ్యో! యుద్ధమే. ఏబాణముతగిలినను ప్రాణాప్రాయమే.

ఉత్తరుఁడు—అందుకేమిమ్ము నబలాజనమనునది. నీకొకబాణముదాఁక నిచ్చిననే నో రథికుఁడనా? కావలయునన్న నీతోనె యుద్ధమాడించి కురురాజ నరకాసురునికి నుసత్యభామఁగాఁ జేయుదురమ్మా.

(ప్రవేశము-బృహన్నల-ఉత్తర.)

బృహన్నలా! రమ్మా-నీవునాకు సారథ్య మొనరింపఁదగియున్నది. కౌరవబిడా ములు యుద్ధమునకు వచ్చినవఁట. ఖాండవదహనమున నీవర్జునునకు సారథ్యమొనరి

చితివంట నాకును నయ్యర్జునునకును గల తారతమ్యము నీవే యరయుదువు. మద్బాణాగ్నిచే నేనీకౌరవఖాండవము దహించి విజయత్వము పొందఁదగియున్నది.

బృహ—యువరాజా ! నేనంతకుఁజాలుదునా !

పృథ్వీవృత్తము|| మహాబలగరిష్ఠులాను గలు కౌరవుల్వెండియుఁ !
సహాయబల గర్వితుల్పరఁగ సైంధవాద్రుదునిఁ !
అహీనగతి వారి నేఁడని వధింపనీవేగగా !
సహావతెలిసి యెట్టులేనగుదు సారథిఁ భూవరా||

మహా బలిష్ఠులగు కౌరవుల యుద్ధమున నేనుసారథిఁగాఁదగుదునా ?

ఉత్తరుడు—నీవు భయపడకుము. ఉత్తరరాజు కేసరికిశోరప్రవీణత కౌరవ కరియూథములపై వెలయుచునపుడుఁగదా, నీవెఱుఁగఁ గలవు ? కవచము వేసికొనుము.

బృహ—(వేసికొనలేడు)

ఉత్తరుడు—(నవ్వి) మంచి సారథివి (కవచము వేసి) నీవూరక పేరునకు మాత్రముండుము. నే రథినై, సారథి నయ్యెద.

ఉత్తర—అన్నా ! నీవు కౌరవవీరుల జయింతువుగదా ? నాబొమ్మ పొత్తికలకుఁగొన్ని యంబరములుఁ దెత్తువా ?

(అనుబంధము 31.)

ఉత్తరుడు—చెలియా ! కావలసినన్ని తెత్తును. నీవునుదోడు వచ్చిన రమ్ము.

ఉత్తర—నేను రాఁజాలను.

ఉత్తరుడు—నీకుభాగ్యము లేదు. ఎటికీ స్త్రీలు యుద్ధమన్న నిట్లు భయపడెదరు.

ఉత్తర—బృహన్నలా ! నీవు మాయన్నకు జ్ఞాపకము చేయుదువా ?

బృహ—కుమారీ ! ఏలయోచింతువు. అవశ్యము చేయుదును.

ఉత్తరుడు—బృహన్నలా ! ఈయాడువాండ్ర మాటలు వినుచున్న మనపని యెట్లుఁజరుగనలయు. అయినను నేననికివత్తునను వార్తతెలిసిన వెంటనే, కౌరవులు పలాయితులై పోవుదురు-పోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమించును.)

తురీయాఙ్కము సమాప్తము.

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

పఞ్చమాఙ్కము-ప్రథమరంగము. (అడవి)

[ప్రవేశము అభిమన్యుఁడు.]

(అనుబంధము. 32.)

అభి—అహో! ఏమి చోద్యము - బృహన్నల సారథ్యమున నుత్తరుఁడు కౌరవుల పై డెలెదునఁట. నాకోరిక ఫలించునట్లున్నది. ఇదివఱకే బృహన్నలను, నేను మా నా ప్పుఁడంతయు నతఁడు నా మోము దేఱిచూడ నిచ్ఛయింప కుండుటవలన, నాకు స దేహము కలిగె. నేఁటియుద్ధము నిజమాయనా? బృహన్నలయే మా తండ్రియగు. నే రుగున నుండియరయుచుందును.

(మఱుగున నిష్క్ర.)

[ప్ర॥ రథముపైఁ ఉత్తరుఁడు-అర్జునుఁడు.]

ఉత్తర—బృహన్నలా! రథమింకనిలుపుము. మనమూరు విడిచియెంత దూరము వ యున్నాము?

బృహ—ఏదీపాదక్రోశమయినను రాలేదే. ఇదియే యూరు.

ఉత్తర—అక్కడ కనుపించు తోటలలోఁబోయియుందము.

బృహ—ఉండి?

ఉత్తర—జేఁపుయుద్ధమాడుదము.

బృహ—గోధనము మనకుఁజిక్కునా?

ఉత్తర—చిక్కకున్న నూరు చేరుదము.

బృహ—ఇక్కడికి వచ్చిన పనియేమి?

ఉత్తర—నీకీయధికప్రసంగమెందుకు?

బృహ—నీకేమిభీతిగలిగెనా?

ఉత్తరు—భీతి! ఈతుచ్ఛకౌరవులకు భీతికావలయునా! వారిలోమొగవాఁడెవ్వఁడు చెప్పుము.

బృహ—శూరుఁడవన్న నీవుగదా?

ఉత్తరు—అందుకుఁగాదు. నాకేమోయపశకునములవుచున్నవి.

బృహ—అపశకునము లెక్కడివి. ఇంతటి సచ్ఛకునము లెన్నఁడైన నాయెనే.

ఉత్తరు—నావామనేత్రమదిరినది. చూచితివా? నావామభుజముచలించినది చూచితివా?

బృహ—భయము గలిగిన నవి చలించును.

ఉత్తరు—ఇంకొక్కసారి భయమన్న నీయొడలు నీవికావు. పోనిమ్ము. రథము.

బృహ—భాగ్యము.

ఉత్తరు—(కొంతదూరము పోయి) బృహన్నలా! దాహమగుచున్నది. దాటివచ్చిన బావికిపోదము.

బృహ—రాజేంద్రా! ఎంతయుద్ధమాడఁదగియున్నది! ఇప్పుడే యిట్లునోరెండిన నెట్లుఁ ఊరకపోదము.

ఉత్తరు—(కొంతదూరము పోయి) బృహన్నలా!

బృహ—రాజకుమారా! ఏమి.

ఉత్తరు—(యోచించి) అదియేమిటిది.

బృహ—మఱ్ఱిచెట్టుగదా?

ఉత్తరు—మఱ్ఱిచెట్టా—యట్లున్నది చూడు.

బృహ—ఊరక మాటలాడిన జాగగును. పోవుదము.

ఉత్తరు—(కొంతదూరముపోయి) బృహన్నలా!

బృహ—ఏమి? (అని కసరును.)

ఉత్తరు—అట్లేలదలించెదవు? అది యేమి?

బృహ—ఆమీ—అవిసెకూర.

ఉత్తరు—(స్వగతము) నాకు పిఱికిదాపురమాయెను? (కొంతదూరము పోయి) బృహన్నలా!

బృహ—ఏమి? (కసరును.)

ఉత్తరు—అయ్యో! నినుఁబిలిచితినా?

బృహ—పిలువకున్నఁ బోనిమ్ము.

ఉత్తరు—(కొంతదూరముపోయి) బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! (వింటికొనపునబొడిచి) బృహన్నలా! అదియేమి. నేల యీనినరీతిగా మనుష్యులు పుట్టపగిలియున్నదే?

బృహ—ధరణీశకుమారా ! అదియే కౌరవసైన్యము.

ఉత్తరు—కౌరవసైన్యమా ! ఏమి రథములు. ఏమిధ్వజములు. ఏమిగుఱ్ఱములు. ఏ పతాకములు. ఏమి ధనువులు. ఏమిరథికులు. నాచేతఁగాదు. మనమూరకపోదవ

బృహ—రాజకుమారా ! బాణప్రయోగములు తిరుపసంహారణములు ధనుష్టంకృతుః ఏవియువినకనే భీతిల్లెదవా ?

(లోపల సైనికుల కలకలము.)

ఉత్తరు—అయ్యో అయ్యో ! నేఁజాలను జాలను—ఊరకూరు చేర్పుము.

బృహ—ఉత్తరకుమారా ! యువతీజనమునుండి కౌరవులనుక్కడంచి గోవుల దె నంటివి. చెలియలికి బొమ్మ పొత్తికలిత్తునంటివి.

ఉత్తరు—కౌరవులు సౌఖ్యమున నూరుచేరని. గోవులుపోయినఁ ద్రోవపోని. యలేఁటబడని. బొమ్మపొత్తికలుమండని. ఒల్లనొల్లను. అయ్యో ! బృహన్న మాటలాడుచుండగనే రథము నడుపుచున్నావే.

(అనుబంధము 33.)

బృహ—రాజపుత్రా ! వెనుకకుఁబోవ నాచేతఁగాదు. నన్ను సారథిఁగ నేలగైకొంటి

ఉత్తరు—బుద్ధినేరకచేసితినప్పా-తప్పైనదప్పా-నన్నుఁ బురినివిడిచి నీయిష్టము వచ్చి తయుద్ధమాడుము.

బృహ—కుమారా ! ఇది క్షత్రధర్మమా ! మీఁతీయుద్ధమునఁ జచ్చినను వీరస్వర్గమగుగ

చ॥ శరనిచయంబులన్ రిపుల సారము బాపి జయింపకిట్లుసం।
గరమున కోహటించి వెనుకన్ బడిపారెదె భీరుభంగిదు ॥
స్తరమిటు లాచరించి ననుక్షత్రియధర్మమె కీర్తిదక్కునే ।
మరణమునొంద నేమివినుమానమకూరెడు నాకభోగముల్

ఉత్తరు—చచ్చిననూ ! అక్కలెందువు-నాప్రాణములు నాకేమి భారములా ? బృహ న్నలా ! ఏమిట్లు పోనిచ్చెదవు. అయ్యో ! అయ్యో ! (అని రథము వెనుకను దుమికి ముందఁజకేవచ్చి.)

(అనుబంధము 34.)

బృహ—(వెనుక దిరిగిచూచి వెంటపరుగెత్తును) (మూడుమారులు రంగమున యు వురుఁ బరుగెత్తుదురు.)

[ప్ర॥ బృహన్నల-ఉత్తరునిఁ బట్టుకొనును.]

ఉత్తరు—అయ్యో! బృహన్నలా ! నమస్కరింతును. నీకుఁబది గ్రామములు వెయ్యావులు, ఏనూరుగుఱ్ఱములు, నూఱేనుగులు బహుమతి యిప్పింతును. ప్రాణముల నోసికొని వచ్చినఁ గౌఁగిలించి యాదరింపనున్న, మాతలిదండ్రులకు నాభార్యకు నాశాభంగము చేయకుమా ?

(అనుబంధము 35.)

మృత్యువును పేరంటముపిలిచినట్లు నిన్నేలపిలచితి. నాకు జీవదానమిమ్ము ? ఇంటనైనఁ బ్రాణములు విడిచెదఁగాక, యుద్ధమున విడువఁజాలను.

బృహ—రాజకుమారా !

సీ॥ కాలానుచరరీతివే లార్చుభటులబల్
    కోలాహలములకు డీలువడక ।
శంకార హితవీర హుంకారబహుధను
    ష్టంకారమును వంకజంకుగనక ।
కదనామితబలసంపద నారఁగాంచిన
    మదనారసమితికి గడలఁబడక ।
భుజసార నిహతసామజ సామ్యమునఁబొంగి
    నిజసాయకములే యనియతివిడక ॥

తే॥ గీ॥ భూరిసంగ్రామ సీమదుర్వారవైరి ।
    వీరవిదళన మొనరింప నేరకున్నఁ ।
    గీర్తిగల్గునె యేలయీయార్తినీకు ।
    నేను నీదండనుండనీకేమి భయము ॥

నేనుండగా నీకేమిభయము-క్షణమునఁ గౌరవసేన నుఱుమాడుదు రమ్ము.

ఉత్తర—పొమ్ము-నేను వలదనను.

(అనుబంధము. 36.)

కొంచెము విడువుము రహస్యమునకుఁ బోవలయు.

బృహ—నాకు సారథి కావలదా ?

ఉత్తర—నీవే సారథి—నీవే రథివి. నీవే భూతమువు-నీవే పయ్యమువు అన్నియు నీవేయై యమునింటికి బోవరాదా ? తోడులేక చావననుచున్నావే ?

బృహ—కుమారా ! నీవేమన్నను విడువను.

ఉత్తర—గ్రహచారమా ! నేనేపాపముఖముఁ జూచితిని. భూదేవీ ! పర్వత సముద్రాదుల మోసికొనియున్న నీకు నేనొక్కడను భారమా ! జనకా ! విరాట ! తల్లీ సుధేష్ణాదేవీ ! నేను మిమ్మెట్లుచూతును.

(అనుబంధము 37.)

బృహ—ఏమీపని చేత వైరాటీ !

ఉత్తర—అయ్యో ! నీసారథ్యము వారధిపాలుగాను ! నీసారథ్యము మండిపోను—విధవను నీవుకొడుకవై జన్మించితివో ? అయ్యో ! అమ్మా ! (ఏడ్చును.)

బృహ—ఉత్తరా !

ఉత్తర—అయ్యో ! రాజేంద్రా యంటివి. రాజకుమారా యంటివి. యువరాజా యంటివి-వైరాటీయంటివి. ఇపుడుమారకుత్తరాయంటివి. ఏమైనననుము. ఓరీ పుత్రాధమాయనుము. నోటికి వచ్చినట్లు తిట్టుము. ఇష్టము వచ్చినంత కొట్టుము. నన్ను మాత్రము విడిచిపెట్టుమా?

బృహ—నీతోనింక మంచిమాటలు పనికిరావు ?

కం॥ విడనిన్ను నెక్కుమరదము ।
తడసిననిఁక నీడ్చువాఁడ దాక్షిణ్యములే ।
వడలోపమి నీడిగిలం ।
బడుక్రొవ్వినఁ హాయముమంచి మాటలఁవినునె ॥

(ఈడ్చుకొనిపోయి నొగలపైఁ బెట్టును) ఆశమీ వృక్షమున్నయెడకు పో తోలును.

ఉత్తర—(ఏడ్చుచుండోలును.)

(నిష్క్రమింతురు.

[పునః ప్రవేశము. ఉత్తరుఁడు-బృహన్నల.]

ఉత్తర—అయ్యో ! ఈపీనుగునెట్లు తాకుదును ?

బృహ—జనములు ముట్టకుండుటకై శవాకారముగాఁగట్టిన శస్త్రాస్త్ర సంచులు. కాని, యితరముకాదు. శవమైన నిన్ను పనికిఁ బెట్టుదునా ?

ఉత్తర—(వృక్షము నెక్కి) సారథీ! ఘోరసర్పములే, పెను మంటలే, ఒకక్షణమున నీకత్తితోఁ జేయుపని కింతదూరము పిలుచుకొని రావలయునా?

బృహ—కుమారా! భయపడకుము. శ్లో "అర్జునః ఫల్గునః పార్థః కిరీటీ శ్వేతవాహనః, భీభత్సుర్విజయః కృష్ణః సవ్యసాచీధనంజయః" అను నీ మంత్రము మూడుమార్లు పఠించి అక్కడనున్న ధనువుందీసికొనిరమ్ము.

ఉత్తర—(తెచ్చి) నీచరిత్రము చోద్యముగానున్నది. అర్జును పేరు చెప్పినంతనె, యివి సౌమ్యాకారము ధరింప కారణమేమి? యివి యెవరివి?

బృహ—కుమారా! ఇదియర్జును గాండీవము. నల్లనిదియై బంగారు పొన్నలు చెక్కిన చాపము యుధిష్ఠిరునది. తాటిచెట్టువలె నున్నతమై, బంగారు శాఖలు చెక్కిన బాణాసనము భీమునిది. రక్తవర్ణము కలిగి బంగారు చేపలు చెక్కిన కార్ముకము నకులునిది. నిగనిగ మెఱయుచు-బంగారు నెమళ్లు తీర్చిన ధనువు సహదేవునిది.

ఉత్తర—ఇదియేమిటిది పర్వతము?

బృహ—భీముని గదాదండము.

ఉత్తర—ఇవిఅన్నియు నీకెట్లు తెలిసె?

బృహ—నేను తెలియదగినవాఁడఁగనుక తెలిసితిని.

ఉత్తర—ఆ పాండవులెందున్నారు?

బృహ—మన వీఁట నేయున్నారు.

ఉత్తర—మనవీఁటనా? ఎవరువారు.

బృహ—రాజకుమారా!

కం॥ మాలిని ద్రౌపదికంకుం ।
డాలరిధర్మజుఁడు వలలుఁడగు భీముఁడుగో ।
పాలుఁడు సహదేవుఁడు హయ ।
పాలుడు నకులుండు మనుజ పాలకతనయా ॥

కంకుఁడె ధర్మరాజు-వలలుఁడే భీముఁడు. దామగ్రంథి తంత్రీపాలు రేకవలు. సైరంధ్రియే ద్రౌపది దానికై కాదె గంధర్వనామమున భీముఁడు కీచకులం జంపెను.

ఉత్తర—భీముఁడెవరు?

బృహ—వలలుఁడే భీముఁడంటివే.

ఉత్తరు—వలలుఁడర్జునుఁడంటివి-నీవు మఱచినావు-జ్ఞాపకము చేసికొనుము.

బృహ—కాదు వాఁడు భీముఁడు.

ఉత్తరు—ఇంకర్జునుఁడెవరు.

బృహ—చూపెద నిటురమ్ము. (కొంతదూరముపోయి.)

(అనుబంధము 34.)

[బృహన్నలకు రూపముమాఱి క్రమముగఁ గిరీటము-శంఖము-కవచము-కేతనముఁ గల్గును.]

ప్రవేశము-అభిమన్యుఁడు. (శీఘ్రమున.)

అభి—(బృహన్నలనుఁ గౌగిలించి.)

(అనుబంధము 35.)

అర్జు—తనయా! అభిమన్యుకుమారా! పెలదినములనుండి యాపీటనున్నను, నినుమాటలాడింపకుండ నిన్నాశ్లేషింపకుండఁ జేసెఁగా నావిధి.

(అనుబంధము 36.)

అభి—తండ్రీ! నీ వేమిచేయుదువు? నీయజ్ఞాతవిధి తీరినవెంటనే నిన్నాశ్లేషింపనెంచిన నాకు నేఁడాశాపరిపూర్తియయినదే పదివేలు. నా పెద్దతండ్రులు పినతండ్రులు మాఱువేషముల ధరించిరిగాక, వారిచాడ్పునలేక నీకీతెఱఁగెట్లు వాటిల్లె.

అర్జు—కుమారా! ఇది ఊర్వశి శాపమున నింద్రుని ననుగ్రహమునఁ గలిగిన వేషము. నీతోమాటలాడు వేళఁగాదు వైరివర్గము మఱిమించి పసినాక్రమించె. కదుపు బెట్టింపవలయును.

అభి—నేను బాణాసనము సిద్ధపరచియున్నాను. నీకు శ్రమయేల నేనుపోయివత్తును.

అర్జు—కుమారా! నీవంతకుఁ జాలుదువు.

[ప్రవేశము-సేవకఁ వేగమున.]

సేవక—ఉత్తరరాజేంద్రా! కౌరవసైన్యము రథికులతో నేతెంచి పట్టణమంతయుఁ గల గుండు వెట్టుచున్నది.

అర్జు—తనయా! ఇది యా కురురాజు దుర్యత్నము. హమ్మ నీవు నేఁటికి అస్త్రములను నుఱుమాడుము.

అభి—(సేవకునితో నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరు—(స్వగతము) ఏమిచోద్యము! ఇతఁడర్జునుఁడా? ఈ బ్రాహ్మణుఁడే కిరీటియా? ఆహా! ఇతనితో నేనేమేమో మాటలాడితినే—(ప్రణమిల్లి నమస్కృతి)

అర్జు—(ఉత్తరుని లేవనెత్తి) కుమారా! నేనన్యుఁడఁగాను

ఉత్తరు—విజయా! నేఁడెట్టి సుదినము.

(అనుబంధము 37.)

మహాత్మా! చిరకాలమునుండి నాకొక్క యభిలాషముకలదు. నీపదసేవలు నీకెట్లుగలిగినవి.

అర్జు—కుమారా! తడవయ్యెడు. శత్రువులపైని తొలుత నీకుండదలచినదాని నా నేను జెప్పికొందును. సారథికమ్ము లెమ్ము.

ఉత్తరు—(నొగలపై కూర్చుండును.)

అర్జు—(శంఖధ్వనిఁ జేయును.)

ఉత్తరు—హా! (యని మూర్ఛిల్లును.)

అర్జు—(ఉత్తరునిలేవనెత్తి-)కుమారా? శంఖారావమెట్లున్నది వినవో.

ఉత్తరు—ఇదేమి-శంఖము-పిడుగుపాటునఁ గలుగునటు మహోగ్రమగా!

అర్జు—కుమారా! ఇంకఁబోవనిమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(వెనుకయవనిక నెత్తగా.)

ప్రవేశము. భీష్మ-ద్రోణ-కృప-అశ్వత్థామ-దుర్యోధన-కర్ణ-దుశ్శాసన.

ద్రోణ—(భీష్మునితో నేకాంతమాడి) ఔరా! ఇతఁడర్జునుఁడగుటకు సందేహమేమి? పదమూఁడు సంవత్సరములు బాణప్రయోగణ తుష్టియెఱుఁగక, బూదికప్పి వెలిఁగిమండి వెలువడివచ్చు మార్తాండు చందమున, బూడిదయూడిన వెలుఁగు జాతవేదుని చందమున వెలుఁగొందుచు నధిక తేజోవిఖ్యాతుండై, అజ్ఞాతవాసపు శాపాంతము కడచి, కుంతీయమా మలపైఁ బాలుతెంచు సింహశాబము కరణివచ్చువాఁ డర్జునుఁడే. వానితోఁ బోరాడు సమయముగాదు. ఊరక పనిమానిపోదము.